Ora Ĵurnalo

Numero 97, Aŭgusto 2026

La bela kaj glora domo en Gotenburgo ĉe Avenyn 1.
Det fina och ärofulla huset i Göteborg, Avenyn 1.

Magazino por kulturo kaj plezuro

Bonvolu viziti nian retpaĝon:

www.esperanto-gbg.org

Enhavo

Enhavo....2

Spritaĵoj el Veckan de 1904....2

Pri Ora Ĵurnalo....2

Espeporko meditas....3

El fejsbuko de Jan Hellström....3

Från facebook av Jan Hellström....3

Avenyn 1....4

Kungsportsavenyn 2....6, 7

La trafiksituacio en Gotenburgo....7

La naskiĝtago de Esperanto, *Linus Ganman* 8

Esperantos födelsedag, *Linus Ganman* 8

Manifestacio en Stokholmo: ”Kvin jaroj da rompitaj promesoj pri la kaĝoj” 12

Manifestation i Stockholm: ”Fem år av brutna löften om burarna” 12

Napoleono kaj Varmo-ondo, *Walter Klag* 13

Socialismo sen la ’Stasi’, *Riksablo* 14

”La sono de silento”, en la angla ”The sound of silence” 16

Projekto Eskil Park: Partoprena buĝetado en Haninge, Svedio 17

La hambodanco de Helsinglando....20

Hälsingehambon 20

La pastrejo en Borgvattnet, Jämtland....22

Prästgården i Jämtländska Borgvattnet....23

Demandoj al AI, *Walter Klag* 25

Kio estas la diferenco inter sinapo kaj mustardo?, *Walter Klag* 27

Sep enpenetraj floroj kaj kiel kontraŭbatali ilin....27

Sju invasiva blommor och hur du bekämpar dem....27

Du bildteatraĵoj pri la urbo Maebaŝi, Japanio, *Josef Kříž*....31

Bildoj el bildteatraĵo 1: Aeratako al la urbo Maebaŝi kaj junulino OKUNO Tomeko 32

Bildteatraĵo 2: Aeratako al Maebaŝi, “Mia 5a de aŭgusto”, *Suzuki Midori* 32

La historia fono: Bombad-operacio fare de B29-oj, *HORI Jasuo* 35

Spritaĵoj el *Veckan* de 1904

MISEFIKA KONSILO. – Jen vi vere kuiris kaĉon al mi, sinjoro doktoro, kiam vi konsilis al mia edzino fari ekzercajn movojn.
– Nu, kion vi celas?
– Ŝi metis sin en la pinto de la virina movado!

ANTAŬ LA BARILO. – La juĝisto: ”Kial vi faris tiel grandan bruon en la arestejo?”
La malliberulo: ”Mi pensis, ke vi eble volis elĵeti min.”

Pri Ora Ĵurnalo

Ora Ĵurnalo estas eldonata de Esperanto-Societo de Gotenburgo por subteni la esperantobibliotekon en Stannum, Östadsvägen 68.
Redaktantoj: Siv Burell, 070-721 34 79, siv.burell@icloud.com kaj Ingegerd Granat, 073-502 53 32, ingegerd.granat@gmail.com. Fina paĝaranĝo: Andreas Nordström, arendsian@hotmail.com.
Limdato por manuskriptoj estas la 1:a en ĉiu monato. Ni deziras kontribuaĵojn pri kulturo, naturo, lingvo, vivstilo, sano, manĝaĵo kaj rakontoj en diversaj temoj.

Espeporko meditas

- **Demokratio estas por mi grava koncepto, sed ĉiu partio aŭ ĉiu lando, kiu nomas sin tio, ne havas veran demokration.**

  Riksablo diskutas kun ni ideon kiel krei veran demokration en Britio. Ankaŭ en Svedio oni provas similan ideon. Pri tio mi sciis nenion. Riksablo, anglano, sciigis min pri la Eskil Park Projekto.

- Multaj turistoj vizitas Svedion ĉi-somere, eble pensante ke la varmeco ne estus tro severa. Parte ili ĝuste pensis, sed eĉ en nia norda lando la temperaturo foje atingis pli ol 30 gradojn. Ankaŭ Napoleono suferis varmoondojn. **Walter Klag** rekomendas tri librojn pri Napoleono, do, sidiĝu en ombra ĝardeno kaj eltrovu faktojn pri Napoleono.

- Ĉu vi rimarkis ke Ingegerd en ĉiu numero rakontas ion pri Gotenburgo? Vi lernos multon. Nun la Aveny (Avenuo) estas en fokuso. Ŝi ĉiam faras la fotojn sur la unua paĝo. Sed ŝia bildo pri la trafiksituacio eble igas turistojn eviti nian urbon.

- Danci en varmaj folkloraj vestoj estas defio. La plej longdaŭra danco estas la hambo de Helsinglando. Ĝi devenas de fabelo, en kiu la diablo ludis la violonon kaj la dancantoj ne povis ĉesi danci.

- Se vi ŝatus frosti – vizitu Borgvattnet en Jämtland, la plej fantomvizitan domon en Svedio.

- Multaj enpenetraj floroj estas belegaj, sed ili estas minaco kontraŭ nia enlanda kreskaĵo.

- **Josef Kříž** sendis teatraĵojn pri la Dua mondmilito en Japanio koincide kun la datrevenoj de la atombomboj en Hiroŝima 6 aŭgusto kaj Nagasaki 9 aŭgusto.

- Ĝis septembro!

  Siv

El fejsbuko de Jan Hellström – Från facebook av Jan Hellström

25 julio: Hieraŭ mi trajnis al Vänersborg kaj promenis al Skräcklan, la parko apud la lagego Vänern. Tie paŝtis sin kvar hindaj anseroj sur la terlango Jakoben. Samtempe aŭdiĝis la logsono de malgranda kurlo en la ĉielo.

25 juli: Igår blev det en tur med tåget till Vänersborg och promenad till Skräcklan, parken vid Vänerns strand. Där gick 4 stripgäss och betade på Jakoben. Samtidigt hördes lockläte från småspov i skyn.

Avenyn 1

– loko por la kremo de Gotenburgo tra la jaroj –
en plats för gräddan i Göteborg under åren

La apotekisto Carl Fredrik Mossberg loĝis ĉe ĉi tiu adreso. Li naskiĝis la 10-an de septembro 1850 en Örebro kaj mortis en Gotenburgo la 21-an de majo 1916.

Li diplomiĝis kiel apotekisto en 1870 kaj antaŭe ankaŭ praktikis ĉe pluraj aliaj apotekoj en Svedio. Kiel tre sperta apotekisto, li estis dungita ĉe apoteko Lejonet (la leono) en Gotenburgo kaj poste aĉetis la historian apotekon Kronan (la krono) en 1902. Mossberg estis bona komercisto kaj bone administris sian monon.

Ĉe la jarcentŝanĝiĝo, li konstruis la vilaon Sommarro (somera ripozo) en Västra Bodarne, ekster Alingsås. En ĉi tiu vilao, inspirita de la artonova stilo, li volis povi interrilati kun siaj viraj konatoj kaj malstreĉiĝi. Li dungis personaron el la regiono por plenumi la laboron en kaj ĉirkaŭ Vilao Sommarro.

En la testamento de Mossberg, mono estas distribuita al familio, amikoj kaj lojalaj servistoj. Post la morto de Mossberg, Vilao Sommarro estas donacita al la urbo Gotenburgo kune kun konsiderinda monsumo. Tamen, la domo estis uzata kiel pensiono dum iom da tempo post la morto de Mossberg.

Avenyn 1, en adress för societeten i Göteborg.
– Avenyn 1, adreso por la mondumo en Gotenburgo.

Apotekaren Carl Fredrik Mossberg hade sin bostad på denna adress. Han föddes den 10:e september 1850 i Örebro och dog i Göteborg den 21:e maj 1916.

Han tog sin examen som farmacie kandidat 1870 och hade dessutom praktiserat på flera andra apotek i Sverige tidigare. Som en mycket erfaren apotekare fick han anställning på Apoteket Lejonet i Göteborg och köpte sedermera det anrika apoteket Kronan 1902. Mossberg var en god affärsman och kom så att förvalta sina pengar på ett bra sätt.

El la fontoj ŝajnas, ke Mossberg estis originala homo kun koleremaj trajtoj. Kaj li ankaŭ ne ŝatis infanojn, precipe ne tiujn, kiuj faras bruon. Ŝajne li ankaŭ ne ŝatis virinojn, sed rigardis ilin kiel servistinojn maksimume, ĉar li nur interrilatis kun viroj.

Villa Sommarro i Västra Bodarne där apotekaren umgicks och vilade. – Vilao Sommarro en Västra Bodarne kie la apotekisto societumis kaj ripozis.

La ”Liberaera Lernejo” – ”Friluftsskolan”

Vid sekelskiftet kommer han att bygga villan Sommarro i Västra Bodarne, utanför Alingsås. I denna jugendinspirerade villa ville han kunna umgås med sina herrbekanta och koppla av. Han anställde personal från trakten som skötte arbetet i och omkring Villa Sommarro.

I det Mossbergska testamentet fördelas pengar till släkt, vänner och trotjänare. Efter Mossbergs död doneras Villa Sommarro till Göteborgs stad tillsammans med ett avsevärt belopp. Huset kom dock att användas till pensionat en tid efter Mossbergs död.

Det skymtar fram i källorna att Mossberg var en originell person med koleriska drag. Och han tyckte dessutom inte om barn, särskilt inte dem som väsnades. Tydligen tyckte han inte heller om kvinnor utan såg dem som tjänarinnor på sin höjd, han umgicks ju bara med män.

Hans önskan om Sommarro var att det skulle användas för barns och ungas hälsa dock med förbehållet att vanföra och vanartiga inte hade rätt att söka sig dit. Detta förbehåll gjorde det svårt för Göteborg att acceptera donationen.

Lia deziro por Sommarro estis, ke ĝi estu uzata por la sano de infanoj kaj junuloj, sed kun la kondiĉo, ke la kripluloj kaj malvirtaj havu neniun rajton serĉi rifuĝon tie. Ĉi tiu kondiĉo malfaciligis por la urbo Gotenburgo akcepti la donacon.

Kiam Gotenburgo fine akceptis, la ”Liberaera Lernejo” estis konstruita per la donaco.

Jes, kion alian oni povas pensi kaj senti ol ke multaj originalaj kaj opiniemaj homoj influis la disvolviĝon de Gotenburgo. Pri tio vi povas pensi la venontan fojon kiam vi aĉetos iom da medikamento de la apoteko Kronan.

La novrenovigita vilao Sommarro. – Den nyrenoverade villan Sommarro.

När Göteborg till slut accepterade, byggdes ”Friluftsskolan” för donationen.

Ja, vad kan man tänka och tycka annat än att många originella och egensinniga människor fått inflytande i Göteborgs framväxt. Detta kan man ju ta sig en funderare på nästa gång man plockar ut någon medicin från Apoteket Kronan.

Kungsportsavenyn 2

de Håkan Johansson en la Fejsbuka grupo ”Fotogruppen Göteborg”

La konstruaĵo ĉe Kungsportsavenyn 2 estas unu el la plej fruaj konstruaĵoj laŭlonge de ”Avenyn”. Ĝi estis konstruita fine de la 19-a jarcento, kiam Gotenburgo komencis vastiĝi trans siajn ĉirkaŭfosaĵojn kaj tute nova kvartalo formiĝis.

La ”Avenyn” estis planita kiel larĝa bulvardo laŭ eŭropa stilo. La konstruaĵoj tie estis starigitaj por la urba elito, por la komerca komunumo kaj por ceremoniaj celoj. La arkitekturo celis esprimi stabilecon, optimismon pri la estonteco kaj la ambiciojn de la urbo – ne por elstari pompe, sed por posedi daŭran senton de digno kaj graveco.

Ĉi tiu konkreta konstruaĵo estas aparte interesa pro sia situo. Ĝi frontas plurajn stratojn samtempe – Storgatan, Parkgatan kaj Södra vägen – kaj funkcias kiel centro en la malsupra parto de la Avenyn. Ĝi estas klara ekzemplo de tio, kiel urba planado ĉirkaŭ la

jarcentŝanĝo ligis novajn trafikvojojn kun pli malnovaj.

Hodiaŭ la posedaĵo estas ligita al Wallenstam, unu el la ĉefaj domkompanioj de

Vi certe preterpasis ĉi tie multfoje. Kaj preskaŭ ĉiufoje vi levas la rigardon – sen vere scii kial.
Du har säkert gått förbi här många gånger. Och nästan varje gång tittar man upp – utan att riktigt veta varför.

Gotenburgo. Tiel la konstruaĵo restas parto de la fundamenta strukturo de la urbo, kvankam ĝia funkcio evoluis tra la tempo.

La plejparto de ĝia origina karaktero restas netuŝita: la proporcioj, la sento de solideco kaj la etoso de trankvilo. Temas pri konstruaĵo, kiu ne postulas atenton per bruo – sed tamen instigas onin halti kaj rimarki ĝin.

P.S. La verkisto Håkan Johansson skribis en komento pri la foto, ke li ĝuus, se ankaŭ aliaj interesiĝus pri lia artikolo; do jen ĝi por vi, legantoj de Ora Ĵurnalo!

Kungsportsavenyn 2

av Håkan Johansson i Facebookgruppen ”Fotogruppen Göteborg”

Huset vid Kungsportsavenyn 2 hör till de tidigaste byggnaderna längs Avenyn. Det uppfördes i slutet av 1800-talet, när Göteborg började växa utanför vallgravarna och en helt ny stadsdel tog form.

Avenyn planerades som en bred boulevard i europeisk stil. Här byggdes hus för stadens överhet, för näringsliv och representation. Arkitekturen skulle visa stabilitet, framtidstro och stadens ambitioner – inte sticka ut, utan bära tyngd över tid.

Just det här huset är särskilt intressant genom sitt läge. Det vetter mot flera gator samtidigt – Storgatan, Parkgatan och Södra vägen – och fungerar som ett nav i den nedre delen av Avenyn. Ett tydligt exempel på hur stadsbyggandet kring sekelskiftet 1900 knöt samman nya och äldre stråk.

I dag förknippas fastigheten bland annat med Wallenstam, ett av Göteborgs stora fastighetsbolag. På så sätt fortsätter huset att vara en del av stadens bärande struktur, även om innehållet förändrats över tid.

Det mesta av uttrycket finns fortfarande kvar: proportionerna, tyngden, lugnet. Ett hus som inte ropar – men som man ändå stannar upp inför.

P.S. Skribenten Håkan Johansson skrev i en kommentar till bilden att han vore glad om andra också blev intresserade av hans artikel, så ”varsågod, Ora Ĵurnalo-läsare!”

La trafiksituacio en Gotenburgo

La bildo venas el la kampanjo de la loka politika partio ”La Demokratoj” en Gotenburgo. Jes, la situacio vere estas komplika. Ni, kiuj loĝas ekster Gotenburgo foje hezitas iri al la granda urbo almenaŭ per aŭto. Ingegerd sendis la bildon. /Siv

La naskiĝtago de Esperanto – Esperantos födelsedag

La artikolo de *Linus Ganman* el 2012 ŝajnas same aktuala nun kiel tiam.
***Linus Ganmans* artikel från 2012 känns lika aktuell nu som då.**

La 26-an de julio de ĉi tiu jaro, ni povas meti 125 (hodiaŭ 139) kandelojn sur la kukon kaj tosti al la lingvo Esperanto. Aŭ, Feliĉan Naskiĝtagon kaj Je via sano, kiel ni povus diri en la lingvo mem. – Linus Ganman loĝas nuntempe en Estonio (komento de Siv).

Den 26 juli i år kan vi sätta 125 (idag 139 år) ljus på tårtan och utbringa en skål för språket esperanto. Eller, Feliĉan Naskiĝtagon och Je via sano, som vi skulle kunna säga på språket självt. – Linus Ganman bor numera i Estland (Sivs kommentar).

La morto de lingvoj estas sufiĉe bagatela afero. Ekzemple, oni povus argumenti, ke la kornvala lingvo formortis en 1777, ĉar la lasta persono, kiu parolis la kornvalan, mortis tiun jaron. La listo povus facile esti plilongigita; la ubiĉiŝa lingvo formortis en 1992, la ejaka en 2008 kaj la koraa en 2009, ekzemple. Vidi lingvojn naskiĝi estas iom malpli ofta, kaj ke lingvo festi sian naskiĝtagon estas sufiĉe eksterordinare. Oni povus diri, ke 1881 estis la jaro, kiam la hebrea parolata en la ĉiutaga vivo hodiaŭ ekestis, kaj ke la nynorsk ekestis en 1848, sed sendepende de ĉu oni povas paroli pri fakta naskiĝo en tiaj kazoj, oni tamen devas rigardi tiajn eventojn kiel sufiĉe nekutimaj. Tamen, ne estas dubo, ke ĉi-jare ni povas festi la 125-an datrevenon (139 jarojn) de la lingvo esperanto.

Verŝajne multaj aŭdis pri Esperanto, sed ŝajne ne multaj scias, ke ĝi estas lingvo uzata hodiaŭ. Kelkaj kredas, ke ĝi estis lingva eksperimento farita ĉirkaŭ la 1960-aj jaroj, dum aliaj kredas, ke ĝi estis provo, kiu

Att språk dör är en ganska trivial sak. Man kan till exempel hävda att korniskan dog ut 1777, eftersom den sista personen som talade korniska dog det året. Listan kan lätt göras längre; ubychiskan dog ut 1992, eyak 2008 och kora-språket 2009, till exempel. Att språk ses födas är lite mindre vanligt, och att ett språk kan fira sin födelsedag är ganska extraordinärt. Man skulle kunna säga att 1881 var det år då den hebreiska som talas till vardags idag blev till och att nynorskan kom till 1848, men oavsett om man kan tala om verklig födelse i de fallen, måste man ändå se sådana händelser som ganska ovanliga. Dock står det utom allt tvivel att vi just i år kan fira att språket esperanto fyller 125 år (139 år).

De som har hört talas om esperanto är antagligen ganska många, men inte så många verkar veta att det är ett språk som används idag. En del tror att det var ett språkligt experiment som bedrevs ungefär på 1960-talet, medan en del andra tror att det var ett försök som misslyckades och reducerades till

malsukcesis kaj estis reduktita al metaforo. Jes, Esperanto hodiaŭ eble ne estas tio, kio ĝi origine celis esti, sed kontraŭe al tio, kion multaj ŝajnas kredi, ĝi estas vivanta lingvo, kiu, kvankam ne parolata de tre multaj homoj, tamen havas tre larĝan geografian distribuon.

Tiuj, kiuj estas inicitaj, kutime konsideras la 26-an de julio 1887 kiel la naskiĝtagon de Esperanto, kio signifas, ke ĉi-jare ni povas festi la 125-jariĝon de la lingvo (139 jarojn). La 26-a de julio 1887 estis la tago, kiam la unua lernolibro de Esperanto aperis sur la merkato.

La bazo, kompreneble, komenciĝis iom pli frue, en la menso de juna medicinstudento en la 1870-aj jaroj: viro nomita Ludoviko Zamenhof. Ludoviko Zamenhof kreskis en tio, kio tiam estis la Rusia Imperio, specife en la urbo Białystok, kiu estis loĝata de rusoj, litovoj, poloj, germanoj, belorusoj kaj jidlingvaj judoj. Kreskante, li ofte atestis kverelojn inter ĉi tiuj etnaj grupoj, sed lia patro, kiu estis homo de lingvoj, ofte kapablis interveni kaj mediacii konfliktojn per agado kiel interpretisto.

Ĉi tiuj spertoj igis la junan Ludovikon Zamenhof kredi je lingvo kiel bona maniero solvi konfliktojn, kaj de tie li ricevis la ideon krei novan lingvon, kiu povus funkcii kiel ponto inter malsamaj popolgrupoj; lingvo, kiu ne povus esti konsiderata apartenanta al specifa nacio, sed prefere politike neŭtrala.

Dum la vivo de Ludoviko Zamenhof, la angla lingvo ankoraŭ ne ludis la rolon de mondlingvo, kiun ĝi havas hodiaŭ. Kvankam la latina havis vastan geografian disvastiĝon, ĝi estis konsiderata tro komplika por povi allogi la ĝeneralan publikon. La iniciato de Zamenhof estis tial bonvena kaj lia lingvo rapide akiris sufiĉe larĝan disvastiĝon. Post la Dua Mondmilito, tamen, la angla aperis kiel la evidenta kandidato por la rolo de pontlingvo en internacia komunikado, kaj la rolo de Esperanto malfortiĝis. Sed ĉu ĝi formortis? Ne tiam! Ĝi plu vivas en tre dezirinda prospero, kvankam iom en la ombroj.

Hodiaŭaj parolantoj de Esperanto estas tre diversa grupo en ĉiu aspekto. Unuflanke,

en metafor. Ja, esperanto är idag kanske inte vad det ursprungligen var tänkt som, men i strid mot vad många tycks tro, är det ett levande språk, som även om det inte talas av särskilt många ändå har väldigt stor geografisk spridning.

De initierade brukar räkna den 26 juli 1887 som esperantos födelsedag, vilket alltså innebär att man i år kan högtidlighålla att språket är 125 år (139 år) gammalt. Den 26 juli 1887 var dagen då den första läroboken i esperanto kom ut på marknaden.

Förarbetet började förstås lite tidigare, i huvudet på en ung läkarstudent på 1870-talet: en man vid namn Ludwig Zamenhof. Ludwig Zamenhof växte upp i vad som då var det Ryska Imperiet, närmare bestämt i staden Białystok, som befolkades av ryssar, litauer, polacker, tyskar, vitryssar och jiddischtalande judar. Under sin uppväxt upplevde han ofta att det uppstod trätor mellan dessa folkgrupper, men att hans far, som var en språkkunnig man, ofta kunde gå in och medla i konflikter genom att agera som tolk.

Dessa upplevelser fick den unge Ludwig Zamenhof att tro på språk som ett bra sätt att lösa konflikter på, och fick därav idén till att skapa ett nytt språk som kunde fungera som en bro mellan olika folkgrupper; ett språk som inte skulle kunna anses tillhöra en specifik nation, utan vara politiskt neutralt.

Under Ludwig Zamenhofs levnadstid spelade ännu inte engelskan den världsspråksroll den spelar idag. Visserligen hade latinet stor geografisk spridning, men ansågs för komplicerat för att kunna slå an hos den breda massan. Zamenhofs initiativ var därför välkommet och hans språk vann fort ganska stor spridning. Efter andra världskriget seglade dock engelskan upp som den självklara kandidaten till rollen som brospråk vid internationell kommunikaton, och esperantons roll försvagades. Men dog den ut? Inte då! Den lever i högönsklig välmåga, om än lite i skymundan.

Dagens esperantotalande är en högeligen och på alla sätt spretig grupp. Mycket talar å ena

ekzistas multaj pruvoj, ke la plimulto de tiuj, kiuj povas paroli Esperanton en Svedio hodiaŭ, estas en emeritiĝa aĝo, dum Litovio, aliflanke, havas sufiĉe grandan grupon de junaj parolantoj de Esperanto. Kaj se vi rigardas la babilejon en la retejo Lernu.net, kiu provizas lernomaterialojn kaj diskutforumon pri Esperanto, vi rapide povas rimarki, ke frapa nombro da ĝiaj uzantoj loĝas en Brazilo kaj Rusio. Kelkaj lernas Esperanton ĉar ilin allogas la ideo de kompreniĝo inter la popoloj de la mondo.

Kelkaj aliaj lernas la lingvon ĉar ili havas ĝeneralan intereson pri lingvoj. Kaj kelkaj faras ĝin eble ĉar ili volas vidi multon de la mondo je malalta prezo. Per la reto Pasporta Servo, parolantoj de Esperanto en ĉiuj landoj de la mondo povas trovi unu la alian kaj, se ili volas kaj povas, proponi unu al la alia provizoran loĝejon. Ankaŭ indas rimarki, ke certa nombro da tiuj, kiuj lernas Esperanton nuntempe, havas la anglan kiel gepatran lingvon kaj pravigas sian elekton paroli Esperanton per la deziro povi eviti situaciojn, kie la angla estas uzata kiel internacia pontlingvo kaj kie ili, kiel denaskaj parolantoj, ĉiam estas pli bonaj ol tiuj, kiuj ne estas. Unu el la bazaj ideoj malantaŭ Esperanto estis origine, ke ĝi ne estu ies gepatra lingvo, kaj ke tial estu proksimume same malfacile por ĉiuj lerni ĝin.

Oni kompreneble povas demandi, kion la mondo faras kun Esperanto hodiaŭ, kiam preskaŭ ĉiu unuopa homo ŝajnas scii la anglan. Tamen, la faktoj povas esti konstati. 125 (139) jaroj pasis de kiam Esperanto estis lanĉita, kaj eĉ hodiaŭ ekzistas tiuj, kiuj, pro diversaj kialoj, parolas la lingvon. Povas esti malfacile taksi kiom da homoj parolas ĝin, sed nombro ofte citita hodiaŭ diras ĉirkaŭ du milionojn, kio igus Esperanton preskaŭ tiel granda kiel la estona. Ĝi do povas esti unu el la plej malgrandaj lingvoj en la mondo, sed samtempe unu el la lingvoj, kies parolantoj estas plej geografie disvastiĝintaj. Unu el ĉiuj, kiuj parolas Esperanton, estas la rusino Svetlana Gontjarova. Ŝi estas kvarageneracia denaska parolanto de Esperanto. Certe ne estas tiel ofte, ke iu havas Esperanton kiel sian gepatran sidan för att de flesta som kan tala esperanto i Sverige idag är i pensionsåldern, medan Litauen å andra sidan kan uppvisa en rätt stor skara unga esperantotalande. Och tittar man in på chatten på webbsajten Lernu.net, som tillhandahåller läromedel i och ett diskussionsforum om esperanto, kan man snabbt notera att påfallande många av dess användare bor i Brasilien och Ryssland. Vissa lär sig esperanto för att de tilltalas av idén om förståelse mellan folken på jorden.

Vissa andra lär sig språket för att de när ett allmänt intresse för språk. Och vissa gör det kanske för att de vill se mycket av världen till ett lågt pris. Genom nätverket Pasporta Servo kan nämligen esperantotalande i världens alla länder hitta varandra och om de så vill och har möjlighet erbjuda varandra tillfälligt husrum. Värt att notera är också att en viss del av dem som lär sig esperanto nu för tiden har engelska som modersmål och motiverar sitt val att tala esperanto med att de vill kunna undgå situationer där engelska används som internationellt brospråk och där de i egenskap av modersmålstalare alltid är överlägsna dem som inte är det. En av grundtankarna med esperanto var ursprungligen att det inte ska vara någons modersmål, och att det därför ska vara ungefär lika svårt för alla att lära sig det.

Man kan förstås fråga sig vad världen ska med esperanto till idag, när snart sagt varenda kotte tycks kunna engelska. Ändå kan man konstatera fakta. 125 (139) år har gått sedan esperanto lanserades, och än idag finns det de som av olika anledningar talar språket. Hur många som talar det kan vara svårt att uppskatta, men en idag ofta återgiven uppgift säger ungefär två miljoner, vilket skulle göra esperanto ungefär lika stort som estniskan. Det må således vara ett av världens minsta språk, men samtidigt ett av de språk vars talare har störst geografisk spridning. En av alla dem som talar esperanto är ryskan Svetlana Gontjarova. Hon har esperanto som modersmål i fjärde generationen. Att någon har esperanto som sitt förstaspråk är sannerligen inte så vanligt, men naturligtvis

lingvon, sed kompreneble ĝi ankaŭ ne estas nepensebla, se Esperanto estas la sola lingvo, kiun ambaŭ gepatroj parolas.

Alia parolanto de Esperanto estas Hans Dahl en Nynäshamn. Kiel disleksulo, li allogas al la ortografia principo de Esperanto, kiu asertas, ke ĉiu litero en Esperanto ĉiam respondas al unu kaj la sama lingvosono, kaj ke ĉiu lingvosono povas esti literumita nur laŭ unu maniero. Hans mem diras: ”En mia laboro kiel vojaĝriparisto, mi dependis de la scio pri la angla, sed la komplika ortografio de tiu lingvo fine igis min unu tagon – tio estis 1975 – forĵeti ĉiujn miajn anglajn librojn pro pura frustriĝo. Jardekon antaŭe, mi jam eltrančis avizon pri la lingvo Esperanto en la socialisma vespera gazeto Aftontidningen, kaj en la sama tago, kiam mi decidis rezigni pri la angla, mi aliĝis al kurso de Esperanto. Se ĝi estas tiel facila, kiel oni asertas, ĝi devas esti pli facila ol la angla, mi pensis, kaj mi komence scivolis, kiel mia instruisto de Esperanto povus kunligi ĉiujn finaĵojn kaj morfemojn, kiujn li prezentis al ni sur la tabulo. Sed li sukcesis! Miaj inĝenieraj kolegoj ridis pri mia elekto de fako, kaj samtempe kiam mi komencis studi Esperanton, unu el ili komencis studi la hispanan. Li neniam sukcesis lerni la hispanan bone, sed mi sukcesis lerni Esperanton. Li kaj mi estas ankoraŭ bonaj amikoj.

Tiutempe, Orienta Eŭropo estis plejparte fermita al turismo, kaj se oni ja atingis ĝin, oni ĝenerale ne atingis multon per la angla. Danke al mia intereso pri Esperanto, mi akiris korespondanton en Bavario, Germanio, kaj tio poste kondukis min ankaŭ al establado de kontaktoj en Ĉeĥio kaj Pollando. Mi poste vojaĝis tien kaj vizitis aliajn esperanto-parolantojn, kaj ricevis komprenon pri la orienteŭropa vivo, kiun la plej multaj el miaj amikoj hejme en Svedio neniam spertis! Ĉar mi havis tiajn malfacilaĵojn kun la angla, mi komence pensis, ke mi neniam povus eliri en la mondon kaj sperti aferojn, sed danke al Esperanto, mi sukcesis.”

Eĉ hodiaŭ, ankoraŭ ekzistas homoj tra la mondo, kiuj, malgraŭ la atingoj de la angla en internacia komunikado, estas altiritaj al la ideo inte heller otänkbart, om esperanto råkar vara det enda språk som båda föräldrarna talar.

En annan esperantotalare är Hans Dahl i Nynäshamn. Som dyslektiker tilltalas han av esperantos rättstavningsprincip, som går ut på att varje bokstav i esperanto alltid motsvarar ett och samma språkljud, samt att varje språkljud bara kan stavas på ett enda sätt. Hans själv berättar:

”I mitt jobb som resemontör var jag beroende av att kunna engelska, men det språkets krångliga stavning fick mig till slut en dag – det här var 1975 – att slänga alla engelskböcker i ren frustration. Redan ett årtionde innan dess hade jag i sossarnas kvällstidning Aftontidningen klippt ut en notis om språket esperanto, och samma dag som jag beslutade mig för att lägga av med engelskan, anmälde jag mig till en kurs i esperanto. Är det så lätt som det påstås, måste det vara lättare än engelska, tänkte jag, och undrade väl lite först hur min esperantolärare skulle kunna knyta ihop påsen med alla ändelser och morfem han presenterade för oss på svarta tavlan. Men han lyckades! Mina ingenjörskollegor skrattade åt mitt val av studieämne, och samtidigt som jag började läsa esperanto, började en av dem att läsa spanska. Han lyckades aldrig lära sig spanska bra, men jag lyckades lära mig esperanto. Han och jag är ändå fortfarande goda vänner.

På den här tiden var Östeuropa i stort sett stängt för turism, och om man väl tog sig dit, klarade man sig i allmänhet inte långt med engelska. Tack vare mitt intresse för esperanto fick jag en brevkontakt i Bayern i Tyskland, och detta ledde senare till att jag även etablerade kontakter i Tjeckien och Polen. Dit reste jag sedan och hälsade på andra esperantister, och fick en inblick i öststatslivet som de flesta av mina vänner hemma i Sverige aldrig kom i närheten av! Eftersom jag hade såna svårigheter med engelskan, trodde jag först att jag aldrig skulle kunna komma ut i världen och uppleva saker, men det lyckades tack vare esperanton.”

Än idag finns det alltså fortfarande människor världen över som trots engelskans

de lingvo, kiu ne apartenas al iu ajn nacio. En la kategorio de sennaciaj lingvoj, Esperanto ne estas sola, sed eble la plej sukcesa. La mondlingvo Volapuko, kiu estis lanĉita ok jarojn antaŭ Esperanto, rapide falis en forgeson, ĉar ĝiaj kreintoj ne permesis aldonojn aŭ ŝanĝojn al la lingvo. La recepto de Esperanto por sukceso en ĉi tiu areo estas ĝuste tio, ke ĝi estas tiel malferma al novaj formadoj. Eĉ iu kun nur baza scio pri la vortformaj reguloj de Esperanta lingvo povas facile kompreni, ke tia malofta vorto kiel ”toolbox” nomiĝas ”ilarujo” en Esperanta lingvo. Kaj kvankam Esperanta estis kreita en tempo, kiam homoj ankoraŭ ne sukcesis konstrui aviadilon, la lingvo havis klarajn regulojn de la komenco pri kiel formi demandojn pri tempovojaĝado. Same kiel en la sveda lingvo oni povas demandi, kien iu iras en la spaca dimensio, en Esperanta oni povas demandi ”kiam” iu iras en la tempa dimensio! Tamen, ni ne havas iujn ajn tempovojaĝajn veturilojn en la realo, do ni povas nur diveni, kion Ludoviko Zamenhof pensus pri la mondo hodiaŭ, se li povus vojaĝi 125 (139) jarojn antaŭen en la tempo.

landvinningar inom internationell kommunikation tilltalas av idén om ett språk som inte är tillhörigt någon nation. I kategorin nationslösa språk är esperanto inte ensamt, men kanske ändå mest framgångsrikt. Världsspråket volapük, som lanserades åtta år före esperanto, föll snabbt i glömska för att dess skapare inte tillät tillägg till eller förändringar av språket. Esperantons framgångsrecept på det området är just annars att det är så öppet för nybildningar. Till och med den med blott basala kunskaper i esperantiska ordbildningsregler kan lätt lista ut att ett så föga frekvent ord som verktygslåda heter ilarujo på esperanto. Och fast esperanto skapades vid en tid när människan ännu inte hade lyckats konstruera något flygplan, hade språket redan från början klara regler för hur man bildar frågeord om tidsresor. Precis som man på svenska kan fråga vart någon är på väg i rumsdimensionen, kan man på esperanto fråga ”närt” någon är på väg i tidsdimensionen! Några farkoster för tidsresor har vi ju dock inte i verkligheten, så vi kan bara gissa oss till vad Ludwig Zamenhof skulle ha tyckt om världen idag, om han hade kunnat resa 125 (139) år framåt i tiden.

Manifestacio en Stokholmo: ”Kvin jaroj da rompitaj promesoj pri la kaĝoj”

Manifestation i Stockholm: ”Fem år av brutna löften om burarna”

La 2-an de julio, organizaĵoj pri besta bonfarto kaj bestaj rajtoj kunvenis por marki la kvinjaran datrevenon de la promeso de la Eŭropa Komisiono iom post iom forigi kaĝojn

Den 2 juli samlades djurskydd- och djurrättsorganisationer för att uppmärksamma att det gått fem år sedan EU-kommissionen lovade att fasa ut burar i

en bestobredado. La mesaĝo estis klara: la promeso nun devas esti plenumita.

Ĵaŭde, manifestacio okazis sur Vasagatan en Stokholmo, antaŭ la reprezentantaro de la Eŭropa Komisiono en Svedio. Organizaĵoj pri besta bonfarto kunvenis por postuli finon al kaĝbredado en EU.

La fono estas la Eŭropa Civitana Iniciato ”Finu la Kaĝ-Epokon”, kiu ricevis la subtenon de pli ol 1,4 milionoj da homoj en 2021. La Eŭropa Komisiono tiutempe promesis prezenti leĝaron por iom post iom forigi kaĝojn – sed kvin jarojn poste, konkretaj proponoj ankoraŭ mankas.

Hodiaŭ, milionoj da bestoj en EU daŭre vivas siajn tutajn vivojn enfermitaj en kaĝoj, kie ili ne povas moviĝi libere aŭ plenumi siajn plej bazajn kondutojn. Ni scias, ke ekzistas alternativoj kaj ke ĉi tiu speco de bredado ne havas lokon en moderna socio. La bestoj atendis sufiĉe longe – nun la kaĝoj devas malaperi.

– **Sebastian Wiklund,** ĉefo de sociala politiko, Djurens Rätt.

La bildo (el la revuo Djurens rätt) iel rompiĝis. Tamen ĝi iel laŭ mi estas pli interesa ol la origina. /Siv

djurhållningen. Budskapet var tydligt: nu måste löftet infrias.

Under torsdagen hölls en manifestation på Vasagatan i Stockholm, utanför EU-kommissionens representation i Sverige. Djurskyddsorganisationer samlades för att kräva ett slut på burhållning inom EU.

Bakgrunden är det europeiska medborgarinitiativet End the Cage Age, som 2021 fick stöd av över 1,4 miljoner människor. EU-kommissionen lovade då att lägga fram lagstiftning för att fasa ut burar – men fem år senare saknas fortfarande konkreta förslag.

I dag fortsätter miljontals djur i EU att leva hela sina liv instängda i burar där de inte kan röra sig fritt eller utföra sina mest grundläggande beteenden. Vi vet att det finns alternativ och att den här typen av djurhållning inte hör hemma i ett modernt samhälle. Djuren har väntat länge nog – nu måste burarna bort.

– **Sebastian Wiklund,** samhällspolitisk chef, Djurens Rätt.

Bilden (ur tidskriften Djurens rätt) blev på något sätt skadad. Enligt mig är den på sätt och vis mer intressant än originalet. /Siv

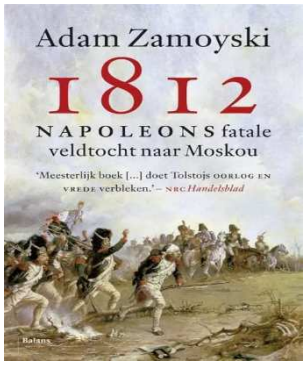

Napoleono kaj Varmo-ondo

de **Walter Klag**

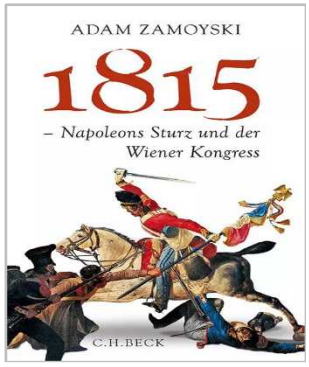

La pasinta junio estis nur la kvara plej varma ”ekde kiam oni komencis registri” (= klimataktivula mantro).

En Stirio (Steiermark), je malalta altitudo, mi spertis nur maksimuman temperaturon de 34 celsiusgradoj (ĝi estis multe malpli ol 40). Tamen, estis tiel humide, ke mi limigis min al la domo kaj multe legis.

Mi aparte ĝuis ĉi tiujn tri librojn de **Adam Zamoyski:**

”1812: Napoleons Feldzug in Russland” (La Militiro de Napoleono en Rusio), ”1815: Napoleons Sturz und der Wiener Kongress” (La Falo de Napoleono kaj la Viena Kongreso), kaj ”Napoleon” (ĵus eldonita). Ĉiuj estas tre legeblaj kaj faktobazitaj:

https://www.buecher.de/suche?sq=Zamoyski

Socialismo sen la ’Stasi’

Riksablo, Julio 2026

Granda problemo afliktante homaron estas ”ni kontraŭ ili”. Ni homoj emas dividi la homaron en grupojn – etnojn, gentojn, partiojn, sektojn, tribojn, ktp – kaj taksi unu bona kaj la alian malbona aŭ bruta. Ili aspektas malsimile, ili manĝas malsimile, ili parolas malsimile, ili preĝas malsimile ktp. Do ni facile suspektas ilin, eble malŝatas ilin, ofte opinias tiel, ke ili foriru. Alia granda problemo, laŭ mi, estas la grandega malegaleco de potenco, kaj ankaŭ de riĉeco, ĉar riĉeco povas aĉeti potencon kaj potenco povas kapti riĉecon. La historio instruis al ni tion, ke ju pli da potencon oni havas, des pli oni kutime koruptiĝas. Ĉiam kaj ĉie homoj rutine misuzas potencon.

Teorie, socialismo povas bridi ambaŭ problemojn. Precipa ideo estas, ke la tuta komunumo posedas tiujn posedaĵojn, kiuj estas fontoj de riĉeco. (Oni notu, ke personaj posedaĵoj kompreneble ekzistus en socialisma sistemo; nur posedaĵoj, kiuj funkcias kiel rimedoj de produktado por profiti devus aparteni al la komunumo.) Do, denove teorie, grandaj malegalecoj de riĉeco ne ekzistus, kaj ĉiu civitanoj estus ano de ’ni’, ne ’ili’.

Tamen ĝis nun en ŝtatoj kiuj nomis sin ’socialismaj’, tia feliĉa stato apenaŭ okazis. Plej ofte elito regis, ekzemple la tiel-nomata ’nomenklaturo’ en Sovetio: ne la sama elito kiel en nesocialismaj landoj, sed eta aro de personoj kiuj iel kaptis la fontojn de potenco. Do inegaleco certe ekzistis. Por daŭrigi la privilegian staton de la elito, registaroj rutine varbis arojn de sekretajn servistojn, kiuj subpremas la popolon. Ekzemple, in orienta Germanio dum la DDR, oni nomis la sekretan servon la ’Stasi’. Densa reto de kvazaŭpolicistoj kontrolis la popolanojn, kiuj timis perforton se la observantoj rimarkis ion, kiun ili opiniis eble minacus la regantojn. El ĉiu 63 popolanoj ekzistis unu ano de la Stasi (fenomeno eĉ pli ĉiea se oni inkluzivis eventualajn partatempe informantojn). Najbarojn gvatis siajn najbarojn kaj sciigis la instancojn se ili observis transpaŝojn. Tamen, kion ni bezonas estas ŝtato en kiu popolanoj gvatas instancojn kaj sciigas ne nur najbarojn sed la tutan popolon se ili observas transpaŝojn.

Utopio, ĉu ne? Nu, la sekretservaj policanoj bezonas salajrojn, kaj eĉ la neoficialaj informantoj kutime volas pagon. Do por forigi tian sistemon, oni nepre forigu tian pagadon. Ofte en historio, armeo ribelas aŭ simple rifuzas batali se ili ne ricevas pagojn dum kelkaj monatoj. En 1917 preskaŭ la tuta rusia armeo iris hejmen pro manko de pagado. Do la solvo estas malebligi pagadon al la sekreta servo. Sed ”kiel?”, vi probable demandas.

Ĉi tie, antaŭ kontinui, mi devas enkonduki neologismon, ’sortumado’ (angle: sortition) kiu signifas hazardan elekton de grupo de civitanoj el tuta popolo kun celo decidi specifan politikan demandon.

Tion postulos veran demokration de partoprenantoj. Ĉi-jare mi legis tre interesan libron, kun titolo ”Politics without Politicians” (politiko sen politikistoj), verkita de franca profesoro de politika scienco, Helene Landemore. En ĝi, ŝi priskribas diversajn eksperimentojn rilate al decidoj fare de civitanaj asembleoj, elektitaj hazarde el tuta popolo, per ’sortumado’. Plejparte la decidoj faritaj tiamaniere estis pli raciaj kaj pli akceptindaj ol tiuj fare de tradiciaj politikaj sistemoj.

La kerno de moderna sortumado estas multe da diskutoj en grupetoj vidalvide.

Sortumado estas ideo de antikva Ateno. Bazaj elementoj de la moderna versio estas jenaj:

- Partoprenantoj elektitaj **hazarde** el la civitanaro
- Pluraj kunvenoj, ekzemple dum kelkaj semajnfinoj
- Kelkfoje partoprenantoj aŭskultas spertulojn aŭ advokatojn de diversaj vidpunktoj
- Pli ofte ili kunvenas vidalvide en etaj aroj de 6–8 por diskutoj (ne ĉiam kun la samaj homoj, ĉiufoje hazarde elektitaj)
- Fine: privataj decidoj, ekzemple per sekreta balotado
- **Ĉefpunkto: pli da diskuto ol disputo!**

Do ni devas decidi pri nacia elspezo je sekreta servo per aroj de civitanoj elektitaj per sortumado. Tiu procezo, aparta speco de sortumado, havas specifan terminon, nome ’civitana buĝetado’. Oni uzis ĝin sukcese en pluraj landoj kaj urboj, ekzemple, Belgio, Brazilo, Ĉikago, Lahtio, Singaporo, Varsovio kaj aliaj.

Ekzistas retejo, kiu nomiĝas 'participedia.net’, kiu priskribas multajn ekzemplojn kaj (almenaŭ per retumilo Google-Chrome) kie oni povas traduki la tekstojn el la angla en esperanton aŭ la svedan, kaj en aliajn lingvojn.

Civitanoj kun sufiĉe da tempo por diskuti kaj pripensi preskaŭ certe donus nenion al sekretaserva buĝeto, krom se ili frenezas. Aldone ni devus, denove per sortumado, elekti teamoj kiuj rajtas ekzameni iun ajn reganton aŭ regantaron en la ŝtato kaj raporti publike pri la bonaj kaj malpli bonaj agoj de tiuj regantoj. Ordinaraj civitanoj devos havi rajton ekzameni konduton de iu ajn reganto se sufiĉe da homoj subskribis peticion tiurilate. Ideale, ĉiu reganto aŭ regantaro devos submeti sin al aprezo jare, denove fare de hazarde elektitaj civitanoj. Se la civitanoj suspektas malbonan konduton, ili alvokos teamon de civitanoj por ekzameni la kazon

kaj raporti trovaĵojn publike. Se oni trovos kontraŭlegan agadon, la polico devas plu esplori. Memoru, ankaŭ policanoj estos devigataj submeti al tiaj ekzamenoj.

Multekosta, vi diros! Sed la sekretserva aparato (Stasi) en, ekzemple, DDR englutis vastan porcion de la nacia buĝeto ĉiujare. Pli sana sistemo tre verŝajne estus malpli multekosta.

Akvo ne fluas supren, oni diras, do kiel oni povas aranĝi tia sistemo, kiu ŝajnas inversi la leĝojn de potenco?

Tio ĉi ja estas malfacilaĵo. Oni devas enkonduki civitanan sortumadon paralele kun tradiciaj politikaj agadoj, komence pri aferoj, kiuj ne minacas la potencon de la potenca elito. Kiel en Irlando oni sukcesis montri al la popolo, ke hazarde elektita civitana asembleo faris ŝaĝan decidon (ekzemple pri aborto) pri temo kiu incitis fortajn emociojn, sed ne vere minacis tiujn, kiuj tenis riĉegaĵojn aŭ politikajn fortojn. Mallonge, oni devas fari sortumadon utila, kaj konvinki la plejparton de la popolo ke ĝi estas valora, sen timigi la potencoposedantojn. Iom post iom tia metodo akceptiĝos, kaj disvastiĝos, ĝis ĝi fariĝos nemalhavebla socia rimedo! Malfacila atingo, sed ne malebla. Metafore, la herboj kreskas en fendetoj ĝis, antaŭ ol oni rimarkas kion okazas, pavimo iĝas gazono!

Fakte, tiu ĉi procezo postulos trudherbojn, ne elegantajn florojn. Laŭ mi, tia trudherba gazono povus vigli en la urboj kaj vilaĝoj de multaj landoj. Kompreneble, tiu postulos penan laboron de multaj homoj, kaj jam komenciĝis tiu laboron. Povas okazi, ke reĝimoj, kiuj aperas preskaŭ nevenkebla, subite kolapsas, kutime post longdaŭraj klopodoj de ordinaraj homoj, ofte subtere. Post sufiĉe da tempo, se decidoj fare de ordinaraj civitanoj akceptiĝos kiel normalaj, la popolanoj povos decidi pri buĝetoj, kaj tiam mono por maljustaj militoj (preskaŭ ĉiu milito estas maljusta), por perforta sekreta servo, por luksaj palacoj de tiranoj ktp, malaperos. Anstataŭe, mono por lernejoj, universitatoj, malsanulejoj, publika transporto, junularaj kluboj ktp, multe pli disponeblos.

Do, la ŝlosilo estas: buĝetoj en la manoj de civitanoj (sed ne la samaj civitanoj ĉiujare aŭ ĉie). Tio estas mia ideo pri socialismo sen la Stasi; kaj tia estas mia vizio por mia lando. Kial ne por via?

Aldono de Siv:

En la retpoŝto ekster la artikolo Riksablo ankaŭ skribis la jenan:

”Grava afero, kiu estus tro komplike argumenti en tiu ĉi artikolo, estas, ke sortumado, se ĝi iĝos normala politika rimedo, ankaŭ kreos bezonon por mondolingvo. Mondskalajn aŭ internaciajn problemojn oni povus solvi per sortumado inter civitanoj, kiuj parolas vidalvide en la sama lingvo. Do, jen Esperanto! (Multaj opinias, ke la solvo estas la angla, aŭ maŝintradukado. Mi malkonsentas, pro multaj kialoj, preskaŭ ĉial.)”

”La sono de silento”, en la angla ”The sound of silence”

Paul Simon verkis ĝin en 1964, pensante pri la murdo de John F. Kennedy en 1963.

La duo **Simon & Garfunkel** igis la kanton tre populara.

En YouTube:
https://www.youtube.com/watch?v=NAEppFUWLfc
https://www.youtube.com/watch?v=czIM1_CTqPQ

Jen tri strofoj tradukitaj en Esperanton:

Saluton mallumo, mia malnova amiko
Mi venis por paroli kun vi denove
Ĉar vizio milde rampanta
Lasis siajn semojn dum mi dormis
Mi venis por paroli kun vi denove

Ĉar vizio milde rampanta
Lasis siajn semojn dum mi dormis
Kaj la versio, kiu estis plantita en mia cerbo
Ankoraŭ restas
Ene de la sono de silento
En senripozaj sonĝoj, mi iris sola

Mallarĝaj stratoj el pavimo
Sub la aŭreolo de stratlanterno
Mi ŝanĝis mian koloron al mia malvarma kaj humida
Kiam miajn okulojn pikis ekbrilo de neona lumo
Kiu fendis la nokton
Kaj tuŝis la sonon de silento

Projekto Eskil Park: Partoprena buĝetado en Haninge, Svedio

Historio de Vikipediaj Kontribuantoj

La celoj de la projekto de la Municipo Haninge en Svedio estis igi *Eskil Park* ”vivantan renkontiĝejon” kaj testi novajn metodojn kiel partoprena buĝetado kaj e-dialogo. Sugestoj pri kiel investi la monon estis kolektitaj en la retejo de la municipo.

Problemoj kaj celo

La celo de ĉi tiu projekto estis krei instigojn por civitanoj partopreni en la decidprocezo en Stokholmo, Svedio. Haninge estis unu el la unuaj regionoj de Svedio, kiu efektivigis tian projekton. El similaj antaŭaj projektoj en aliaj landoj, oni observis, ke komunikado kun civitanoj pliigas la ŝancojn por ili kompreni prioritatigitajn registarajn agojn kaj subteni ilin. Engaĝiĝi en civitana dialogo signifas pli bonan reciprokan konsenton inter la laboroj de la registaro kaj la bezonoj de la civitanoj.

Historia fono kaj kunteksto

La termino ”civitana buĝeto” aŭ ”partoprena buĝetado” estas uzata tra la mondo ekde la 1980-aj jaroj. La unua projekto estis farita en Brazilo, kaj estis klopodo respondi al la altaj niveloj de korupto en la socio. En Eŭropo, la metodoj estis evoluigitaj dum la 1990-aj jaroj, kun la motivo kontraŭbatali la kreskantan malfidon al politikistoj inter civitanoj.

SKL komenciĝis en 2008, kaj estas reto por regionoj, kiuj interesiĝas pri civitana dialogo en la formo de civitanaj buĝetoj. La celo de la reto estis disvolvi per praktikaj agoj kaj provi metodojn por la civitana buĝeto kiel ilon por pliigi la partoprenon kaj respondecon de la civitanoj ene de ilia loka socio. La pensoj, kiuj kuŝas malantaŭ la civitana buĝeto, estas ankaŭ engaĝigi la civitanojn en la prioritatigo de rimedoj, kaj pliigi efikecon per konsidero de la bezonoj de la civitanoj mem.

Organizantaj, subtenantaj kaj financantaj unuoj

La projekto komenciĝis en la regiono de Haninge; la regiono dungis projektdirektoron, kiu havis sperton pri similaj spertoj en Anglio kaj ankaŭ faris esploradon en la areo, por realigi la projekton. La tuta kosto de la projekto, krom la investo de 400 000 kronoj en la parkon, estis 160 000 kronoj. La plimulto de la kostoj iris al la salajro de la

projektdirektoro. Aliaj kostoj estis elspezitaj por la lupago de la ejo por la civitanaj renkontiĝoj kaj diversaj satelitaj agadoj, same kiel la presado de reklamoj.

Rekrutado kaj selektado de partoprenantoj

La celgrupo de la projekto estis la civitanoj de la regiono Haninge, sen specifaj celoj rilate al aĝo aŭ sekso.

Ili ricevis la ŝancon lasi sugestojn pri kiel la mono devus esti investita.

Ĉi tiu ŝanco ankaŭ estis havebla al necivitanoj. Dum la projekto, speciala peno estis farita por celi la gejunulojn ene de la komunumo, aliajn loĝantojn en la areo, kaj kelkajn sociojn.

Dum civitana kunveno, estis tiuj, kiuj notis siajn kontaktinformojn. Ĉi tiuj homoj poste estis kontaktitaj kaj enketo estis farita ĉe la fino de la projekto. El la kontaktitaj, 22 homoj elektis respondi kelkajn demandojn, 11 el kiuj estis virinoj kaj 9 viroj. Tri homoj estis pli junaj ol 25, tri estis 25–40, sep estis inter 40 kaj 60, kaj kvin estis pli ol 60 (nur 17 donis sian aĝon). Sep el la 22 diris, ke ili estas parto de socio. En la enketo, ili ankaŭ estis demanditaj, ĉu ili iam provis influi la komunumon antaŭe, kaj dek unu respondis, ke ili ne faris tion.

Metodoj kaj iloj uzitaj

Ĉi tiu iniciato estas ekzemplo de partoprena buĝetado, ĉiam pli ofta metodo de demokratia novigado larĝe priskribita kiel ”decidprocezo per kiu civitanoj pripensas kaj negocas pri la distribuado de publikaj rimedoj. ” Ekzistas multaj avantaĝoj asociitaj kun partoprena buĝetado, inkluzive de pliigita civitana kaj demokratia edukado; pliigita registara travidebleco; kaj pliigita ŝanco por partopreno fare de historie marĝenigitaj loĝantaroj.

Konsiderado, decidoj, kaj publika interagado

La unua kunveno estis platformo por krei ideojn por la estonteco, en kiu partoprenantoj estus inspiritaj krei siajn proprajn ideojn por la parko. La laborrenkontiĝo estis ŝatata de la komunumo, kaj oni klopodis allogi infanojn, ĉar la projektdirektoro dungis vizaĝpentristojn por allogi familiojn.

La sugestoj poste estis prilaboritaj de la ŝtatoficistoj de la komunumo. Retejo estis uzata por la fina voĉdonado. Ĉi tiu procezo estis iom problema pro la altaj niveloj de sekureco sur la retpaĝo, kio kreis komplikaĵojn, kiuj rezultigis, ke multaj devis provi kvin aŭ ses fojojn antaŭ ol ilia voĉdono povus esti kalkulita, tamen, post kiam plendoj estis faritaj, ĉi tiuj problemoj estis traktitaj.

Influo, rezultoj kaj efektoj

La projekto estis tre eksperimenta; el demokratia perspektivo la plej granda risko estis lasi la decidpovon al ”ordinaraj” civitanoj, sen aĝbarilo. Uzi civitanan dialogon estis sufiĉe nova kaj dezirata maniero akiri sugestojn kaj opiniojn.

Kio estis malkovrita per la projekto estis, ke la civitanoj de Haninge interesiĝis pri novaj ideoj same kiel pri la renovigo kaj disvolviĝo de loka demokratia administrado. La konkludo de la projekto estis, ke ĝi ne estis problemo kaj ke ĝi ne nepre validis por la tuta komunumo, ĉar certaj civitanoj estis sufiĉe feliĉaj restante hejme kaj ne partoprenante, kio ne estis evitebla.

La atendoj de la politikistoj en Haninge, plejparte, ne estis krei pli profundan dialogon kun la civitanoj, sed plilarĝigi iliajn kontaktojn kaj ligojn. Ĉi tio estis la ĉefa kialo por inkluzivi retan voĉdonsistemon, por pliigi ĝian gravecon kompare kun faktaj renkontiĝoj kun civitanoj. La sekva parto de la projekto devus

esti klopodi pliprofundigi la rilatojn kun la civitanoj de la komunumo. Deziro fari tion estis esprimita per pli postaj intervjuoj kun politikistoj.

Por estontaj projektoj, la komunumo povus pensi pri aliaj temoj, kiuj povus esti inkluditaj en komununa dialogo. Pluraj deklaroj estis faritaj de la civitanoj, ke la projekto ŝanĝus la parkon al pli malbona. Por eksperimenta projekto kiel ĉi tiu, estontaj klopodoj devus esti faritaj por certigi, ke la komunumo taksas kiajn ajn projektojn elektitajn por daŭrigi, kaj ke ili subtenas la ideon.

Analizo kaj spertoj

Ĉi tiu estis unu el la unuaj projektoj de partoprena buĝetado en Svedio, kaj pluraj rezultoj estis atingitaj. La celo de la projekto estis antaŭenigi demokratian novigadon per inkluziveco, travidebleco, farebleco kaj efikeco por formi decidprocezon bazitan sur civitana konsento. Ĝi antaŭenigas novan manieron de rekta loka demokratio, ilon por oferti platformon por civitanoj por aktive kontribui dum publikaj kunsidoj, kaj esti parto de la decidprocezo. Partoprena buĝetado aparte estas metodo, kiu fariĝis ŝatata por demokratia novigado tra la mondo, originante en Brazilo. Ĉi tiu metodo estas specife celita al lokaj civitanoj, por inkluzivi ilin dum decidprocezoj pri lokaj registaraj aferoj. Tiuj, kiuj partoprenas en ĉi tiuj procezoj, ne nepre havas edukan fonon, kio defias la klasikan paradigmon, ke nur tiuj, kiuj estas ”edukitaj”, povas fari politikajn decidojn.

La celo de la projekto Eskil Park estis enkonduki novan manieron de loka demokratio per partoprena buĝetado, en kiu svedaj civitanoj havis ŝancon implikiĝi en sia loka regiono. Kvankam ĉi tiu kazo havis sufiĉe malaltan nombron da partoprenantoj, ĝi montras, ke se homoj estas bone informitaj pri projekto, ili pretas partopreni kaj implikiĝi, kaj rezulte ĝi fariĝas pli persona por lokaj homoj, kiuj povas dividi siajn sugestojn kaj opiniojn kiujn poste povas dividi kun la estraro de la projektdirektoro.

Ĉi tiu kazo ilustras plurajn supozojn: homoj volas partopreni, sed ili ofte ne scias kiel kaj kie, pro manko de informoj. La projektestro konsciis pri ĉi tiu problemo, kaj tial estis buĝeto por provizi sufiĉe da informoj en publikaj lokoj kaj en la interreto, por ke tiel homoj povu legi pri la projekto. Post kiam ili havus pli da informoj, ĝi ofte konvinkus ilin partopreni. Ankaŭ, alia supozo estas, ke platformo por diskuti kaj esprimi siajn opiniojn pruviĝis havi pozitivajn rezultojn. La metodo de mini-publikoj, en kiu civitanoj estas hazarde elektitaj por diskuti diversajn temojn kaj fari decidojn, ne inkluzivas ĉiujn kaj estas strikte selektema.

Pro tio, la metodo de partoprena buĝetado ofte estas preferata de civitanoj. Tamen, ĉi tiu projekto havis siajn limigojn; ekzemple, la temposkalo por ĉi tiu projekto ne estis sufiĉe longa por informi sufiĉe da homoj por konsciigi ilin pri la plenaj detaloj de la projekto. Civitana engaĝiĝo ne sufiĉis por diskuti ĉiujn aspektojn de la projekto, ĉar ili okazigis nur unu kunvenon kaj poste partoprenantoj estis petitaj sendi siajn opiniojn kaj sugestojn per la interreto. Kvankam ĉi tiu metodo estis nova, kaj havis multajn defiojn por superi por certigi sukcesan projekton, fine la rezultoj sufiĉis por instigi la organizadon de pli da projektoj de ĉi tiu naturo, kaj instigi homojn politike implikiĝi kaj volis partopreni.

Scienculoj kiel Pateman argumentas, ke demokratio devus esti plene inkluziva por ĉiuj, permesante al la publiko partopreni en politikaj tagordoj. La metodo de partoprena buĝetado subtenas la argumenton de Pateman pri esti inkluziva je loka nivelo, alportante efikecon kaj fareblecon al projektoj kaj aliaj tagordoj. En ĉi tiaj kunvenoj, civitanoj kolektiĝas en halo, en kiu

grupoj formiĝas por diskuti certajn temojn; tamen, kritikoj atentigas, ke la pli laŭtaj uloj ofte persvadas la reston de la grupo konsenti kun lia/ŝia opinio. Tio povus eble konduki grupojn al antaŭjuĝo aŭ unupartieco, venkante la celon kaj la ideon de libera esprimo.

Aliflanke, Schumpeter proponas, ke ni bezonas fakulojn kun universitataj diplomoj aŭ scio pri politikaj aferoj. Schumpeter kredas, ke homoj ne interesiĝas pri politiko ĉiutage, tial fakuloj devus decidi pri tio, kio estas plej bona por la resto de la socio, ĉar ili konscias pri ĉiuj aspektoj kaj perspektivoj de la aferoj, kaj ili povas fari plej bonan juĝon surbaze de la scio kaj kompetenteco, kiujn ili havas. La kritiko de la argumento de Schumpeter estas la manko de inkluziveco, kaj ĝi elstarigas nur la fakulojn aŭ elitojn, kiuj estas altkvalifikitaj kaj ne nepre scias, kio estas plej bona por la socio, ĉar ili eble ne havis sperton pri malriĉeco, ekzemple.

La hambodanco de Helsinglando – Hälsingehambon

Eble defio por vi venontjare – Kanske en utmaning för dig nästa år

de Ingegerd Granat

”Hälsingehambon” estas kaj konkurso kaj popolmuzika festivalo, kiu elstarigas popolmuzikon kaj kulturon. La konkurso okazas en kvar etapoj kaj estas aranĝata ĉiujare ekde 1965. Ĉi-jare, la dancado okazis sabate, la 11-an de julio.

La evento komenciĝis ĉe Hårga, kaj matenmanĝo ĉe la somera paŝteja bieno de la vilaĝo estis inkluzivita.

Popolmuzikon prezentis tradiciaj muzikistoj kaj popolmuzikaj ensembloj, kaj la evento daŭris 12 horojn.

Hälsingehambon är både en tävling och en folkfest där folkmusik och kultur lyfts fram. Tävlingen går i fyra etapper och sker en gång om året sedan 1965.

I år gick dansen den 11 juli, och det var en lördag.

Starten gick från Hårga och frukost på fäboden i byn ingick.

Folkmusiken spelades av spelmän och spelmanslag och evenemanget pågick i 12 timmar.

Kiam la dancado komenciĝas, la paroj glitas en glata, tamen potenca ringohambo, dum juĝistoj taksas ilin tra la diversaj etapoj.

Ĉi-jare, la unua etapo okazis en Hårga; la dua estis en Orbacken, kun tagmanĝo ĉe Gästgivars; kaj la tria konsistis el rondodanco sur la herba deklivo apud Gästgivars. Poste, la evento translokiĝas al Järvsö por la finalo – la kvara etapo.

La legendo malantaŭ la evento:

Estis malfrua sabata vespero, kaj la junuloj de la vilaĝo Hårga kolektiĝis por danci en la garbejo. Subite, meze de danco, la muziko ĉesis. Nova violonisto elpaŝis el la ombroj. Li portis grandan, malhelan ĉapelon, kaj sub ĝi oni povis vidi paron da brulantaj okuloj.

La violonisto levis sian violonon al la mentono kaj ludis melodion neniam antaŭe aŭditan. Ĉiuj gejunuloj ekdancis laŭ la nova melodio, sed kiam ili jam komencis, ili ne povis ĉesi. La dancado daŭris dum la tuta nokto.

Dum tagiĝis, la violonisto moviĝis al la pordo, senĉese ludante. La dancantoj sekvis lin unu post alia. Ili ne povis ĉesi danci; la tonoj de la violono pelis iliajn piedojn. Unu junulino restis sola sur la planko de la garbejo. Ŝi estis vidinta la kaprohufon de la violonisto, sed neniu el la aliaj aŭskultis, kiam ŝi provis averti ilin. Ili ĉiuj estis kaptitaj de la plej sovaĝa danco, kiun ili iam ajn spertis.

Ĝuste kiam la preĝejaj sonoriloj sonoris por anonci la komencon de la diservo, la junuloj

När väl dansen börjat flyter paren omkring i en mjuk och kraftfull ringhambo och blir bedömda av domare utefter vägen och etapperna.

I år var den första etappen i Hårga, den andra var Orbacken med lunch på Gästgivars och den tredje var ringdans på gräsbacken vid Gästgivars. Sedan bär det av till Järvsö och final i den fjärde etappen.

Sägnen bakom evenemanget:

Det var en sen lördagskväll och ungdomarna i Hårga by hade samlats för att dansa på logen. Plötsligt, mitt i en dans, avbröts musiken. En ny spelman klev fram ur skuggorna. Han bar en stor mörk hatt på sitt huvud och under hatten kunde man skåda ett par brinnande ögon.

Spelmannen lyfte sin fiol mot hakan och spelade en låt som aldrig tidigare hörts. Alla ungdomarna började dansa till de nya tonerna men när de väl gått in i dansen kunde de inte sluta. Dansen fortsatte hela natten.

När gryningen anlände drog sig spelmannen mot dörren samtidigt som han fortsatte spela. Efter honom följde alla dansarna på ett led. De kunde inte sluta dansa, tonerna från fiolen drev deras fötter. En flicka låg ensam kvar på loggolvet. Hon hade sett spelmannens

malaperis, dancante for kun la violonisto. La violonisto kondukis la junulojn supren sur la monton Hårgaberget, kie li sidiĝis apud pino kun sia violono. La gejunuloj dancis ĝis nenio restis krom iliaj kranioj.

Iuj diras, ke spuroj de la ronddanco ankoraŭ videblas sur Hårgaberget, kaj ke se oni estas sufiĉe kuraĝa por iri tien dum plenluna nokto, oni povas aŭdi la muzikon, kiun la Diablo ludis por la junularo de Hårga.

La legendo de Hårga rakontas, kiel la Diablo mem, alivestita kiel violonisto, igis la gejunulojn de Hårga danci ĝis morto.

La plej malnova rakonto estis registrita de Johan Gabriel Lindström, pastro en Bollnäs, en 1785.

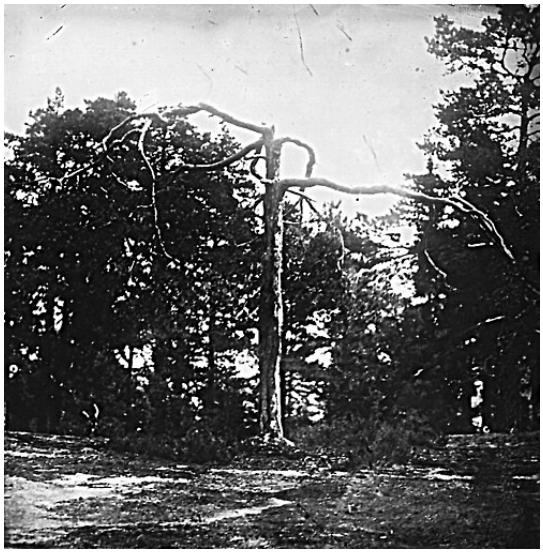

La pino, ĉe kiu la diablo sidis kaj muzikis, dum la gejunuloj dancis ĝis la morto sur Hårgaberget.

La pino estis forhakita en 1931.

bockfot, men ingen av de andra hade lyssnat när hon försökte varna dem. Alla var inne i den vildaste dans de någonsin varit med om.

Samtidigt som kyrkklockorna ringde in gudstjänsten försvann ungdomarna, bortdansande med spelmannen. Spelmannen ledde ungdomarna upp på Hårgaberget, där satte han sig vid en tall med sin fiol. Ungdomarna dansade ända till bara deras skallar var kvar.

Vissa säger att man kan se märkena från ringdansen fortfarande på Hårgaberget och att om man är modig nog att våga sig dit ut en natt när det är fullmåne kan man höra musiken som djävulen spelade för Hårgas ungdomar.

Hårgasägnen är en sägen om hur djävulen själv, utklädd till spelman, fick Hårgas ungdomar att dansa sig till döds.

Den äldsta uppteckningen nedtecknades av komministern i Bollnäs, Johan Gabriel Lindström år 1785.

T.v. tallen där djävulen satt och spelade tills ungdomarna dansat sig till döds på Hårgaberget.

Tallen höggs ned 1931.

La pastrejo en Borgvattnet, Jämtland

de Ingegerd Granat

– eble ekskurso kiu taŭgas por vi

Ĉi-tempe en aŭgusto, plej multaj homoj verŝajne jam feriis, sed ekscita celloko estas sendube la pastrejo en Borgvattnet, por tiuj, kiuj kuraĝas…

Temas pri la plej fantomvizita domo de Svedio.

En 1876 la pastrejo estis kompletigita kaj la unua pastro nomiĝis Per-Johan Strindberg. Multajn pastrojn poste, en 1927, okazis la unua okazaĵo kaj estis la pastro Nils Hedlund kiu spertis, ke lia lavitaĵo pendanta en la subtegmento estis subite forŝirita de la ŝnuro. Oni kredis, ke temis pri la forpasinta patrino de Nils, Märta. Ŝi mortis en la aĝo de 30 jaroj dum akuŝo en la pastrejo. La tero estis frostiĝinta tiutempe kaj ŝi ne povis esti entombigita, sed estis konservita en la ”flava ĉambro” en la pastrejo. Patro Per Hedlund estis tiel amata de la mortinta virino, ke li konservis ŝian korpon en la domo longe post ŝia morto.

Prästgården i Jämtländska Borgvattnet

av Ingegerd Granat

– kanske en resa som passar dig

Så här i augusti har väl de allra flesta gjort sina semesterresor men ett spännande resmål är utan tvekan prästgården i Borgvattnet, för den som har modet alltså …

Det handlar om Sveriges mest hemsökta hus.

1876 var prästgården färdigbyggd och den första prästen hette Per-Johan Strindberg. Många präster senare, år 1927, inträffar den första händelsen och då var det prästen

En 1930, la pastro Rudolf Tängdén vidis ”grizan virinan figuron” en la manĝoĉambro.

En 1936, la pastro Otto Lindgren rakontas pri paŝoj aŭditaj kaj pordoj malfermitaj en la korto. Tio estis stranga, ĉar li estis sola en la domo.

Ĉiukaze, la fantomoj daŭris kaj plimalboniĝis jaron post jaro. Ĉi tiujn strangajn fenomenojn neis kaj pastroj kaj la eklezio de Svedio.

Ĝi rekomanciĝis kiam ĵurnalisto ĉe la gazeto Länstidningen en Östersund aŭdis pri la fantomoj. Li kontaktis la pastron Erik Lindgren, kiu tiam estis la pastro en Borgvattnet, kiu

Nils Hedlund som upplevt att hans tvätt som hängde på vinden plötsligt rycktes ner från torklinan. Man trodde att det var Nils avlidna mor, Märta. Hon hade dött 30 år gammal vid en förlossning i prästgården. Marken var då frusen och hon kunde inte begravas utan förvarades i ”gula rummet” i prästgården. Fadern Per Hedlund var så fästad vid den döda att han behöll hennes kropp i huset långt efter hennes död.

1930 såg prästen Rudolf Tängdén en ”grå kvinnofigur” i matsalen.

År 1936 berättar prästen Otto Lindgren om fotsteg som hördes och dörrar som öppnades

tiam estis la pastro en Borgvattnet, kiu rakontis al ni pri siaj propraj spertoj.

Li aŭdis iun treni pezajn objektojn sur la planko, kvankam li ne posedis pezajn meblojn kaj la supra etaĝo estis senmebla. Li ankaŭ aŭdis piedojn stamfantajn sur la verando ekster la domo, sed neniu estis tie kiam li iris kontroli. Li tiam komencis noti aferojn, kiuj okazis. Iam, kiam li sidis en balancseĝo legante libron, iu kaptis lian balancseĝon kaj li falis antaŭen sur la plankon. Li residiĝis kaj li refalis sur la plankon.

Episkopo Torsten Bohlin konfirmas la informojn de la pastro kaj ordonas sciencan esploron de la pastrejo, kaj tiam ekestis la esprimo ”la plej fantomvizita domo de Svedio”.

Nun oni komencis skribi pri ĝi en gazetoj kaj multaj prezentis sin ĉar ili aŭdis kaj vidis ĉion eblan.

La dioceza sekretariino Inga Flodin rakontas el ”la ĉambro de la plorantaj virinoj”, ke ŝi vekiĝis meze de la nokto kaj vidis tri figurojn sidantajn sur la sofo kaj rigardantajn ŝin.

La balancseĝo, de kiu Erik Lindgren estis ĵetita, poste fariĝis nacie fama en la televida

på gården. Detta var konstigt, för han var ensam i huset.

Hur som helst fortsatte spökerierna och blev värre år för år. Dessa underligheter förnekade både präster och Svenska Kyrkan.

Det började igen när en journalist på Länstidningen i Östersund fick höra om spökerierna. Han fick kontakt med prästen Erik Lindgren som då var präst i Borgvattnet, som berättade om sina egna upplevelser.

Han hade hört att någon släpade tunga föremål över golvet trots att han inte ägde några tunga möbler och dessutom stod övervåningen omöblerad. Han hörde även fötter som stampade på förstubron utanför huset, men ingen var där när han gick för att se efter. Han började då skriva upp saker som hände. En gång när han satt i gungstolen och läste en bok ryckte någon tag i hans gungstol och han föll framlänges ut på golvet. Han satte sig igen och han föll ännu en gång ut på golvet.

Biskop Torsten Bohlin bekräftar prästens uppgifter och beordrar en vetenskaplig undersökning av prästgården och det var då

programo ”Hylands Hörna”, kie famaj homoj rajtis provi la seĝon sen ke io ajn okazu. Poste, Povel Ramel aĉetis la balancseĝon.

Ekde 1981, la balancseĝo denove staras en Borgvattnet. Ekde 2018, la pastrejo estas posedata de LaxTon Ghost Sweden, sveda paranormala esplora teamo.

Ĉu vi kuraĝas eniri ĉi tiun gastejon?

Se vi kredas je fantomoj, vi verŝajne ne kuraĝas, sed se vi pensas, ke fantomrakontoj taŭgas por lui la gastejon, tiam simple eniru kaj spertu la misteron en la provinco Jämtland.

Bonan nokton kaj dormu bone ĉe la gastejo en Borgvattnet …

uttrycket ”Sveriges mest hemsökta hus” uppstod.

Nu började det skrivas i tidningar och många trädde fram som hört och sett allt möjligt.

Stiftssekreteraren Inga Flodin berättar från ”Gråterskornas rum” att hon vaknade mitt i natten och såg tre gestalter sitta på soffan och stirra på henne.

Gungstolen som Erik Lindgren kastades ur blev senare rikskänd i TV-programmet ”Hylands Hörna” där kända personer fick provsitta stolen utan att något hände. Senare köpte Povel Ramel gungstolen.

Sedan 1981 står gungstolen återigen i Borgvattnet. Sedan 2018 ägs prästgården av LaxTon Ghost Sweden, ett svenskt paranormalutredningsteam.

Vågar du ta in på detta vandrarhem?

Tror du på spöken vågar du nog inte men om du tror att spökhistorier är bra för uthyrning av vandrarhemmet, är det ju bara att ta in och uppleva Jämtlands mystik.

God natt och sov gott på Borgvattnets Vandrarhem …

Demandoj al AI

de **Walter Klag**

Demando: Ĉu ekzistas similaj vortoj en la sveda kaj Esperanto?

Respondo: Jes, ekzistas multaj similaj vortoj inter la sveda kaj Esperanto, ĉar Esperanto grandparte baziĝas sur ĝermanaj kaj latinidaj vortradikoj. Ĉar la sveda estas ĝermana lingvo, la du lingvoj havas multajn parencajn vortojn, kiuj ofte diferencas nur per la tipaj esperantaj finaĵoj -o (por substantivoj) aŭ -a (por adjektivoj).

Jen kelkaj okulfrapaj ekzemploj de vortaj similecoj, klasifikitaj laŭ sia deveno:

Ĝermanaj vortradikoj

Multaj bazaj vortoj en Esperanto devenas rekte el la germana aŭ la angla, kio igas ilin ankaŭ tre similaj al la sveda:

- fisk → fiŝo
- skepp → ŝipo
- sommar → somero
- vinter → vintro
- finger → fingro
- hår → haro
- bild → bildo
- vinka → vinki*

*) La vorto *vinki* mankas en PIV. Eble halicunaĵo de AI? – *N.d.red.*

Komunaj pruntvortoj (internaciismoj)

Ĉar la sveda dum la jarcentoj adoptis multajn vortojn el la latina, la franca kaj la germana, modernaj terminoj ofte respondas preskaŭ unu-al-unu:

- adress → adreso
- telefon → telefono
- kaffe → kafo
- papper → papero
- problem → problemo
- skola (lernejo) → lernejo (Ĉi tie Esperanto uzas la prefikson lern- por lernado, sed la vorto por lernejo ankaŭ ekzistas kiel skolo en la senco de pensoskolo).

Gramatika Simileco

- Difinita Artikolo: La sveda vorto por ”la” kiel memstara vorto (ekz, en certaj frazoj) estas *den* aŭ *det*. En Esperanto, la universala difinita artikolo estas *la*.
- Pronomoj: La sveda vorto por ”ni” estas *vi*.

Demando: Vi diris la jenon: Similecoj en gramatiko.

Respondo: Jes, la sveda kaj esperanto havas surprizajn similecojn en sia gramatiko, ĉar ambaŭ lingvoj forte dependas de la principo de struktura simpligo kaj logika reguleco. Kompare kun tre fleksiaj lingvoj kiel la germana aŭ la latina, ambaŭ plejparte rezignas pri kompleksaj verbkonjugacioj kaj gramatika genro por adjektivoj.

La plej gravaj gramatikaj similecoj en rekta komparo:

1. Neniu verbkonjugacio laŭ persono
En ambaŭ lingvoj, la verbo restas tute senŝanĝa en la respektiva tempo por ĉiuj personoj (mi, vi, li/ŝi/ĝi, ni, vi, ili). Tial, vi ne devas lerni iujn ajn personajn finaĵojn.

- Svede (*att vara* – esti): *jag är, du är, vi är*
- Esperante: mi estas, vi estas, ni estas

2. Neniu gramatika genro por substantivoj
En Esperanto ne ekzistas gramatika genro por senvivaj objektoj (ĉio estas neŭtra). Kvankam la sveda historie distingas inter *utrum* (vortoj kun *en*) kaj *neutrum* (vortoj kun *ett*), ĝi ankaŭ tute forigis la viran kaj virinan genrojn por objektoj.

3. Rigidaj kaj logikaj tempoj
La formado de la pasinta kaj estonta tempoj sekvas tre regulan ŝablonon en ambaŭ lingvoj, sen kompleksaj tabeloj de esceptoj.

- Pasinta tempo: La sveda ofte uzas la finaĵon *-te*/*-de* (*köpte* = aĉetis), dum Esperanto universale uzas -is (aĉetis).
- Estonta tempo: La sveda preskaŭ ĉiam formas la estonton per la helpverbo *ska* (*ska se* = vidos), dum Esperanto uzas la fiksan finaĵon -os (vidos).

4. Simpla formado de pluralo
En ambaŭ lingvoj, la pluralo formiĝas simple per aldono de unuopa, fiksa litero al la vortradiko (dum la germana havas dekojn da variaĵoj por tio).

- Svede: Multaj nedifinitaj substantivoj uzas *-ar* aŭ *-er* (*hund* → *hundar*).
- Esperante: Ĉiuj substantivoj ricevas la finaĵon -j (hundo → hundoj).

5. Frazstrukturo (SVO-strukturo)
Ambaŭ lingvoj uzas la klasikan ordon Subjekto-Verbo-Objekto en deklaraj frazoj.

- Svede: Katten (S) ser (V) musen (O).
- Esperante: La kato (S) vidas (V) la muson (O).

La ĉefa diferenco: Gramatikaj kazoj

Malgraŭ ĉiuj similecoj, ekzistas grava diferenco: krom la genitivo (kiu indikas posedon per *-s*), la sveda ne plu havas gramatikajn kazojn. Esperanto, male, havas la akuzativon, kiu devas esti strikte markita per aldonita -n.

Åkersenap (S. arvensis). – Mustardo de sveda apoteko.

Kio estas la diferenco inter sinapo kaj mustardo?

de **Walter Klag**

La ĉefa diferenco estas, ke sinapo estas la planto kaj la semo, dum mustardo estas la preta spica saŭco farita el tiuj semoj.

Sinapo (La kruda materialo)

Kio ĝi estas: La botanika planto (Sinapis aŭ Brassica) kaj ĝiaj grajnoj.

Formo: Ĝi ekzistas kiel vivanta planto kun flavaj floroj, aŭ kiel sekaj, rondaj semoj (blankaj, brunaj aŭ nigraj).

Uzo: Oni uzas la semojn tutaj en peklado, aŭ muelas ilin en pulvoron por kuirado.

Mustardo (La preta produkto)

Kio ĝi estas: La krema, spica kondimento, kiun oni metas sur manĝaĵojn.

Preparo: Ĝi estas farata per miksado de pikitaj aŭ muelitaj sinapaj semoj kun likvaĵo.

Ingrediencoj: Tradicie oni aldonas vinagron, akvon, salon, sukeron kaj kelkfoje aliajn spicojn. Famaj variantoj kiel la Dĳona mustardo uzas verjuson (sukon de nematuraj vinberoj) anstataŭ vinagro.

Resume: Vi plantas sinapon en la ĝardeno, sed vi metas mustardon sur vian kolbason.

Sep enpenetraj floroj kaj kiel kontraŭbatali ilin

Sju invasiva blommor och hur du bekämpar dem

El la Interreto – Från internet. / **Siv**

Lupino, japana falopio, sulka rozo, herakleo, *Solidago canadensis*,* *Lactuca macrophylla ssp. uralensis* kaj *Impatiens glandulifera*.

Ĉiuj sep plantoj estas enpenetraj kaj prosperas en vojflankoj, fosaĵoj kaj herbejaj medioj, interalie. Ili rapide disvastiĝas en la pejzaĝo kaj forpuŝas indiĝenajn plantojn.

Blomsterlupin, parkslide, vresros, jätteloka, kanadensiskt gullris, parksallat och jättebalsamin.

Samtliga sju växter är invasiva och trivs bland annat i vägrenar, dikeskanter och i ängsmiljöer. De sprider sig snabbt i landskapet och konkurrerar ut inhemska växter.

*) La nomoj en latino ne havas esperantan nomon.

Kio estas enpenetraj plantoj?

Enpenetraj plantoj estas fremdaj specioj, kiuj forpuŝas indiĝenajn florojn kiel kampanulojn, lekantojn kaj kornlotusojn kaj disvastiĝas nekontroleble. Kvankam ili povas allogi abelojn kaj aliajn polenigistojn, ili ankaŭ estas grava minaco por insektoj. Ili floras nur dum mallonga periodo kaj kiam ĉiuj aliaj plantoj estas forkonkuritaj, la abeloj restas malsataj.

Grave pri enpenetraj plantoj:

- Ne plantu enpenetrajn plantspeciojn en la ĝardeno. Ekzistas alta risko, ke ili disvastiĝos en la naturon.
- Kontaktu la terposedanton antaŭ ol vi komencas kontraŭbatali enpenetrajn speciojn.
- Purigu la ilojn post kiam vi kontraŭbatalis enpenetrajn plantojn. Alie, ekzistas alta risko, ke vi disvastigos la plantojn per malgrandaj radikfragmentoj aŭ semoj.
- Ne tuŝu Herakleon sen protekta vestaĵo.
- Ne tranĉu japanan falopion. Ĉar japana falopio disvastiĝas vegetative, ekzistas alta risko, ke la planto disvastiĝos kiam vi tranĉas ĝin.
- Ne ĉiuj kontrolmetodoj eblas por privatuloj. Kontaktu vian municipon aŭ la Svedan Mediprotektan Agentejon se vi bezonas konsilon.
- Plantrestaĵoj de enpenetraj plantoj neniam estu kompostitaj. Anstataŭe,

Vad är invasiva växter?

Invasiva växter är främmande arter som tränger ut inhemska blommor som blåklocka, prästkrage och käringtand och sprider sig ohämmat. Även om de kan locka till sig bin och andra pollinatörer är de samtidigt ett stort hot mot insekter. De blommar bara en kort period och när alla andra växter är utkonkurrerade lämnas bina hungriga.

Viktigt om invasiva växter:

- Plantera inte invasiva växtarter i trädgården. Risken är stor att de sprider sig till naturen.
- Ta kontakt med markägaren innan du börjar bekämpa invasiva arter.
- Rensa redskapen efter att du har bekämpat invasiva växter. Annars är risken stor att du sprider växterna med små rotfragment eller fröer.
- Rör inte jätteloka utan skyddskläder.
- Klipp inte parkslide. Eftersom parkslide sprider sig vegetativt är risken stor att växten sprider sig när du klipper den.
- Alla bekämpningsmetoder är inte möjliga att utföra för privatpersoner. Kontakta din kommun eller Naturvårdsverket om du vill ha råd.
- Växtavfall från invasiva växter ska aldrig komposteras. Packa istället växtavfallet i plastsäckar som du försluter väl. Kolla med återvinningscentralen var du kan lämna dem för förbränning.
- Rapportera in var du hittat invasiva växter till Artportalen via www.invasivaarter.nu

Invasiva växter

Lupinus polyphyllus

pakigu la plantrestaĵojn en plastajn sakojn, kiujn vi sigelas bone. Kontrolu ĉe la recikla centro, kie vi povas lasi ilin por forbruligo.

- Raportu kie vi trovis enpenetrajn plantojn al Artportalen (La speciportalo) per www.invasivaarter.nu

Enpenetraj plantoj

Lupino *(Lupinus polyphyllus)*

Lupinoj prosperas kaj ofte disvastiĝas laŭlonge de vojflankoj.

Impatiens glandulifera

Impatiens glandulifera negative influas polenigistojn ĉar ĝi havas mallongan florperiodon.

Herakleo *(Heracleum mantegazzianum)*

Heracleo ne nur minacas nian biodiversecon, ĝi ankaŭ povas esti damaĝa por ni, ĉar la plantsuko povas kaŭzi brulvundojn.

Solidago canadensis

Solidago canadensis estas enpenetra specio, kiun oni ne konfuzu kun ordinara solidago, kiu estas indiĝena planto.

Japana falopio *(Reynoutria japonica)*

Blomsterlupin *(Lupinus polyphyllus)*

Blomsterlupiner trivs och sprids ofta i vägkanter.

Jättebalsamin *(Impatiens glandulifera)*

Jättebalsamin påverkar pollinatörer negativt eftersom den har en kort blomningstid.

Jätteloka *(Heracleum mantegazzianum)*

Jätteloka är inte bara ett hot mot vår biologiska mångfald, den kan också vara skadlig för oss då växtsaften kan orsaka brännskador.

Kanadensiskt gullris *(Solidago canadensis)*

Kanadensiskt gullris är en invasiv art som inte ska förväxlas med vanligt gullris som är en inhemsk växt.

Parkslide *(Reynoutria japonica)*

Det är svårt att få bort parkslide och växten sprider sig vegetativt, till exempel genom rötterna bladen och stjälken.

(Bild t. v.)

Estas malfacile forigi la japanan falopion kaj la planto disvastiĝas vegetative, ekzemple tra la radikoj, folioj kaj tigo.

Sulka rozo *(Rosa rugosa)*

Sulka rozo estas disvastigita tra preskaŭ la tuta lando kaj superis multajn svedajn indiĝenajn plantojn.

Lactuca macrophylla ssp. uralensis

Lactuca macrophylla ssp. uralensis povas facile fariĝi nevenkebla fiherbo en via ĝardeno kaj sufoki ĉiujn aliajn vegetaĵojn.

Du listoj – du malsamaj respondecoj

La EU-listo

Se planto estas en la EU-listo de enpenetraj eksterteraj specioj, validas striktaj reguloj. Estas malpermesite kultivi, vendi, disvastigi aŭ permesi la restadon de la planto. Por privataj terposedantoj, tio signifas, ke la specio devas esti forigita se ĝi estas sur ilia propra tereno aŭ parcelo. La jenaj surteraj plantoj estas inkluditaj en la EU-listo kaj establitaj en Svedio:

- *Ailanthus altissima*
- *Lysichiton americanus*
- *Reynoutria × bohemica*
- Rondfolia celastro *(Celastrus orbiculatus)*
- *Impatiens glandulifera*
- Herakleo *(Heracleum mantegazzianum)*
- *Reynoutria sachalinensis*
- Japana falopio *(Reynoutria japonica)*
- *Asclepias syriaca*
- *Rubrivena* (antaŭe *Koenigia*) *polystachya*
- *Heracleum persicum*

Vresros *(Rosa rugosa)*

Vresros finns spridd över nästan hela landet och har utkonkurrerat många svenska, inhemska växter.

Parksallat *(Lactuca macrophylla ssp. uralensis)*

Parksallat kan lätt bli ett obesegrat ogräs i din trädgård och kväva alla annan växtlighet.

(Bild t.v.)

Två listor – två olika ansvar

EU:s lista

Om en växt finns på EU:s lista över invasiva främmande arter gäller strikta regler. Det är förbjudet att odla, sälja, sprida eller låta växten finnas kvar. För privata markägare innebär det att arten ska tas bort om den finns på den egna marken eller tomten. Följande landlevande växter är upptagna på EU:s lista och etablerade i Sverige:

- Gudaträd *(Ailanthus altissima)*
- Gul skunkkalla *(Lysichiton americanus)*
- Hybridslide *(Reynoutria × bohemica)*
- Japansk träddödare *(Celastrus orbiculatus)*
- Jättebalsamin *(Impatiens glandulifera)*
- Jätteloka *(Heracleum mantegazzianum)*
- Jätteslide *(Reynoutria sachalinensis)*
- Parkslide *(Reynoutria japonica)*
- Sidenört *(Asclepias syriaca)*
- Syrenslide *(Rubrivena* (tidigare *Koenigia*) *polystachya)*
- Tromsöloka *(Heracleum persicum)*

Parkslide är en av de mer fruktade invasiva växterna. Foton: Naturvårdsverket.

Japana falopio estas unu el la plej timataj enpenetraj plantoj. Fotoj: Sveda Mediprotekta Agentejo.

La nacia listo

Por plantoj kiuj estas en la nacia listo, la reguloj estas malsamaj. Vi respondecas pri prenado de mezuroj por malhelpi la planton plu disvastiĝi, sed ne ekzistas devo por privataj individuoj ekstermi jam establitajn populaciojn sur sia propra tereno aŭ posedaĵo. Ĉi tio validas por la jenaj plantoj:

- Lupino *(Lupinus polyphyllus)*
- *Solidago gigantea*
- *Solidago canadensis*
- *Phedimus spurius*
- *Phedimus hybridus*
- *Lupinus nootkatensis*
- *Cotoneaster divaricatus*
- *Cotula coronopifolia*
- Sulka rozo *(Rosa rugosa)*

Nationella listan

För växter som finns på den nationella listan är reglerna annorlunda. Du är ansvarig för att vidta åtgärder så att växten inte sprids vidare men det finns däremot ingen skyldighet för privatpersoner att utrota redan etablerade bestånd på den egna marken eller tomten. Det gäller följande växter:

- Blomsterlupin *(Lupinus polyphyllus)*
- Höstgullris *(Solidago gigantea)*
- Kanadensiskt gullris *(Solidago canadensis)*
- Kaukasiskt fetblad *(Phedimus spurius)*
- Sibiriskt fetblad *(Phedimus hybridus)*
- Sandlupin *(Lupinus nootkatensis)*
- Spärroxbär *(Cotoneaster divaricatus)*
- Kotula *(Cotula coronopifolia)*
- Vresros *(Rosa rugosa)*

Du bildteatraĵoj pri la urbo Maebaŝi, Japanio

Ĉi tiujn bildseriojn pri kiel la dua mondmilito tuŝis Japanion, sendis al Ora Ĵurnalo **Josef Kříž,** Ĉeĥio. Siavice li ricevis la serion de sia longtempa korespondantino s-rino **Kazuyo Murata** el Jokohamo kaj de **HORI Jasuo,** Maebaŝi.

Jen letero de Japanio al Josef Kříž:

’Karaj geamikoj,

Antaŭhieraŭ mi sendis al vi la bildteatron ”Aeratako al Maebaŝi kaj Okuno Tomeko”, kaj jam hieraŭ venis la franca traduko fare de s-ro Jean-Pierre Cavelan. Mi sendos al vi la Esperantan kaj la francan versiojn.

Profitante tiun okazon, mi sendas ankaŭ Esperantan kaj francan tradukojn (fare de s-ro Pierre Dieumegard) de ”Aeratako al Maebaŝi – Mia 5ª de aŭgusto 1945”, kiujn ni faris en la lasta jaro.

HORI Jasuo

371-0825 Japanio, Gunma, Maebasi, Ootone 2-13-3’

Komento de Siv:

Bedaŭrinde ni ne havas la ligilojn al la bildserioj. Pro la spacmanko en nia gazeto ni nur prenis kelkajn bildojn el la unua bildserio por ke vi povu havi imagon, pri kio ĝi temas. La dua teatraĵo ni publikigas tuta sed sen bildoj (krom unu). Se vi volus vidi la tutajn bildteatraĵojn, provu skribi al Hori Jasuo:

hori-zonto@r.water.sannet.ne.jp

Bildoj el bildteatraĵo 1: ***Aeratako al la urbo Maebaŝi kaj junulino OKUNO Tomeko.***

Bildteatraĵo 2: Aeratako al Maebaŝi, “Mia 5a de aŭgusto”

Rakontis: **Harada Cunehiro**
Verkis: **Suzuki Midori**
Desegnis: **Mijata Eiko**
Eldonis: **Societo por fondi pacmuzeon en Maebaŝi**
Tradukis en Esperanton:
Gunma-Esperanto-Societo

Ĉu vi scias la riveron Hirose, kiu fluas tra la urbo Maebaŝi en la gubernio Gunma? Verdaj salikoj laŭ la bordoj de la rivero Hirose, Iliaj branĉoj balanciĝantaj, tuŝante la fluon ĉe siaj pintoj, Homoj ĝuantaj promenadon tie. Sed somere de 1945, antaŭ 80 jaroj, ĉirkaŭ la rivero Hirose etendiĝis kruela pejzaĝo, kiun oni ne povus priskribi per vortoj. Mi ŝatus paroli pri tio. Mi estas Harada Cunehiro, 86-jara.

Tiutempe, mi estis 7-jara kaj en la dua klaso de elementa lernejo. Mia familio konsistis el miaj gepatroj, frato, fratino, ŝia edzo kaj mi. Ni vivis en la distrikto Kojanagi (la nuna Sumijoŝi) laŭ la rivero Hirose. Kiam mi estis infano, knaboj ludis soldatojn kaj samurajojn kaj knabinoj ludis flegistinojn. Dum ni kuris de strateto al strateto kun bastonaj glavoj en la mano, homoj vokis al ni, «Hej, Kurama Tengu!» (Kurama Tengu: heroo de samuraja filmo en tiu tempo.)

Tiutempe Japanio militis kontraŭ Usono kaj aliaj landoj. En la lernejo instruistoj diradis al ni jene ĉiutage: ”Pensu pri la japanaj soldatoj batalantaj en la fronto. Ni ne volu lukson. ” ”Paciencu ĝis venko.” En klasoj la instruistoj trejnis nin en marŝado kaj kurado por igi nin ”fortaj soldatoj”. La pliaĝaj lernantoj iris helpi

terkulturistojn, kaj ni, la junaj lernantoj, skribis leterojn al la soldatoj. En la leteroj ni skribis ekzemple: ”Estimataj soldatoj, mi dankas vin. Vi brave batalas en la fronto. Kiam mi plenkreskiĝos, ankaŭ mi fariĝos sindona soldato kaj mortigos malamikojn.”

Tamen la militsituacio pli kaj pli malfaciliĝis. Tokio estis bombita kaj 100,000 homoj perdis sian vivon la 10an de marto 1945. Ankaŭ multaj aliaj urboj estis aeratakitaj unu post la alia. Ni timis, ke ankaŭ Maebaŝi estos atakita iam ajn. Ĉiufoje kiam averta sireno audiĝis, homoj evakuiĝis al ŝirmejoj, tremante pro maltrankvilo kaj timego. Manĝaĵoj ekmankis. Dolĉaĵoj malaperis. Ne nur fiŝo kaj viando, sed ankaŭ rizo, miso, sojsaŭco kaj sukero ne plu estis akireblaj. Oni kuiris rizon kun batataj vitoj kaj rafaj folioj, kaj finfine, oni kuiris bataton kaj rafanon tranĉitajn en kvadratojn kun iom da rizo.

Estis tuj post la 10-a horo nokte la 5-an de aŭgusto 1945. ”Vekiĝu, Cunehiro, vekiĝu.” Mi vekiĝis pro la krianta voĉo de mia fratino. Ŝi tenis sukursakon kaj kriis: ”Evakuiĝu, evakuiĝu al la ŝirmejo!” Mi haste evakuiĝis al la kontraŭaerataka ŝirmejo ĉe la ponto Hitonebaŝi situanta tuj apud mia domo. Ĉi tiu ŝirmejo estis publika, la plej fortika kaj sekura en la urbo, farita el betono kaj ekipita per ferpordo. Ĝi estis sufiĉe vasta por 40 aŭ 50 homoj.

Estis nur malpli ol dek najbaraj virinoj kaj infanoj en malforte lumigita ŝirmejo. Ni sidis sur benkoj ambaŭflanke. Nelonge poste, aviadilataka sireno eksonis. La nombro da evakuiĝantoj subite pliiĝis. Homoj interparolis, ”Mi timas, ke finfine ni estos atakitaj.” ”Ne timu, estos same kiel kutime. La averto de aviadilatako estos baldaŭ nuligita.” Ili tiele interparolis.

Subite la viro apud la enirejo kriis: ”Silentu, silentu!” ”Venas, malamikaj aviadiloj venas.” Ĉiuj eksilentis kaj aŭskultis. Bruo aŭdiĝis. Ĝi estas certe la muĝado de usonaj bombaviadiloj B29. ”Ho, ili flugas pli malalte ol kutime.” La bruo iĝis pli kaj pli laŭta. Ni tremis en stranga, nekutima situacio kaj esperis, ke la malamikaj aviadiloj preterpasos. En tiu momento, obtuza bruo kiel tondro venis de la nordokcidento. La bombo estis ĵetita. La odoro de benzino plenigis la aeron ene de la ŝirmejo.

Al la pordo ekstere alkuris amaso da homoj volantaj eniri. Tamen, ne povante eniri, nek povante elteni la varmon, ili forkuris de la ŝirmejo. La bombadoj fariĝis pli kaj pli intensaj. Supre aŭdiĝis akraj bruadoj de falantaj bomboj, krakoj de brulaĵoj kaj odoro… La bombadoj pli kaj pli proksimiĝis al la urbocentro. La tero krias kaj ĝemas. Polvo kaj sablo falas de la plafono. Ni estas maltrankvilaj kaj iuj vagas en la ŝirmejo. Ĝi estas la plej fortika ŝirmejo en la urbo. Dum ni estas ĉi tie, ni certe estas pli sekuraj ol ie ajn. Tiam estis nenormale alta bruo de falanta bombo. Ĉiuj intuicie pensis: ”Ni estas bombataj!”, kaj kuŝiĝis. En tiu momento, ni sentis pezan ŝokondon, kaj ŝtone starantaj homoj estis deĵetitaj de siaj piedoj kaj falis. Bombo eksplodis proksime.

Baldaŭ, fumo enblovis el sub la norda pordo. ”Fumo! Fumo!” Ĉiuj kriis laŭte. Se ni ne faros ion tuj, ni sufokiĝos. ”Tie! Supre! Tie supre!” Aliaj kriis. Ĉiuj rigardis supren. Ni vidis varmegan fumon enblovanta rapidege kaj bruege tra la kvar ventolejoj alfrontantaj la riveron Hirose. Se ni ne faros ion kontraŭ tio, ni ĉiuj estos bruligitaj. Viro provis kovri la ventolejon per sia ĉemizo, sed ĝi momente ekbrulis kaj li estis ĵetita de la varmega vento al la planko. Estas varme, vere varmege.

Ĉiuj kriis: ”Akvo, akvo!” Komence, mia tuta korpo estis kovrita de ŝvito, sed iom post iom la ŝvito malaperis. Mia korpo perdis humidecon kaj mia haŭto fariĝis malglata.

”Panjo!”

”Paĉjo!”

”Helpu min.”

”Dio helpu min!”

Ni ĉiuj kriegis, ungegante la gorĝon kaj gratante la muron.

Iom post iom, mi perdis mian voĉon. Anstataŭ voĉo, el mia gorĝo eliris siblaĵo. Mia voĉo ŝanĝiĝis al sono. Mi tiel konfuziĝis, ke mi alkroĉiĝis al la virino najbara. ”Sinjorino, helpu min,” mi petegis per mia lasta voĉo. ”Bone, bone,” ŝi respondis ankaŭ per senvoĉa voĉo, kaj ĉirkaŭbrakis min al sia brusto. Mia memoro finiĝis tie.

Tiutempe homoj bombitaj fuĝis tien kaj reen en flamoj. Homoj pelitaj de fajro saltis en la riveron Hirose unu post la alia. Kvankam ili eskapis el la flamoj, iuj dronis kaj aliaj forfluis, ne plu povante teni sin al la ŝtonmuro de la bordo pro elĉerpiĝo. Dum la aviadilaj atakoj, multaj homoj mortis en la rivero Hirose.

Mi malfermis la okulojn. Ĉiuj rigardas min malsupren.

”Aĥa, li rekonsciiĝis!”

”Li revivis.”

Mi ankaŭ aŭdis aplaŭdojn. Inter multaj vizaĝoj estis tiuj de miaj patrino, fratino kaj frato. Pluvogutoj falis sur mian vizaĝon. Levinte mian korpon, mi senspire fortrinkis la akvon de la rivero Hirose, kiun mia fratino alportis al mi. Mi poste aŭdis, ke mia patrino kaj aliaj familianoj saltis en la riveron kaj ĉiel sukcesis travivi la flamojn, verŝante akvon sur siajn kapuĉojn. Post la aeratako homoj aŭdis malfortan voĉon el la ŝirmejo, eniris en ĝin kaj trovis min kuŝanta sur la tero. Najbara dentisto donis al mi artefaritan spiradon pli ol 30 minutojn, dum mi estis senkonscia. Oni diras, ke ĉiuj en la ŝirmejo mortis krom mi. Ankaŭ la sinjorino mortis, kiu ĉirkaŭbrakis min en sia sino.

La urbo Maebaŝi estis tute ruinigita. Nokte la 5-an de aŭgusto alflugis 92 bombaviadiloj kaj dekoj da miloj da bomboj pluvis de la ĉielo, bruligante la urbon kaj mortigante homojn. Preskaŭ 600 homoj fariĝis viktimoj. Maebaŝi estis nur en unu nokto transformita al bruligita dezerto. La venontan matenon la 6-an sur Hiroŝimon kaj poste la 9an sur Nagasakon atombomboj estis ĵetitaj. Kaj la 15-an de aŭgusto la milito finiĝis. Homoj konstruis barakojn sur la ruinoj kaj luktis por pluvivi, helpante unu la alian. Tiele komenciĝis la nova vivo.

La sekvantan jaron mia patrino, mia fratino kaj mi vizitis mian avinon en Tokio. Kiam nia trajno plena de pasaĝeroj estis haltanta en la stacidomo Ueno, amaso da geknaboj alkuris al ĝi. Ŝajnis, ke ili estis inter 5-jaraj kaj 12-jaraj. Iuj havis cigaredon ĉe siaj lipoj. Ili alkuris al la malfermitaj fenestroj kaj petegis, ”Sinjoroj, sinjorinoj, donu al mi ion”, ”Donu al mi ion por manĝi.” Mi estis surprizita de la neatendita afero. Mia fratino diris al mi, ”Ili perdis siajn gepatrojn en la aeratako al Tokio. Ili estas kompatindaj geknaboj sen hejmo, sen manĝaĵoj kaj sen vestaĵoj.”

La kajo estis plenplena de homoj portantaj grandajn sakojn. En la homamaso, mi plej atente sekvis miajn patrinon kaj fratinon, provante ne perdiĝi.

En tiu momento, de malantaŭe iu vokis ”Hej, vi.”

Kun granda surprizo mi haltis.

”Estas vi, estas vi,” la voĉo denove vokis.

La voĉo venis de knabo proksimume miaaĝa. Li estis nudpieda, portis ŝiritan pantalonon sen zono, mallongmanikan subveston, kaj havis malordajn harojn. Li haste parolis al mi, dum mi gape staris tie.

”Vi havas cigaredon, ĉu ne?”

”.... ”

”Ĉu vi havas manĝaĵon?”

”Nur bakitan rizkukon mi havas.”

”Bone, donu ĝin al mi.”

La knabo etendis sian dekstran manon al mi.

”Jes.”

Mi elpoŝigis duonmanĝitan rizkukon kaj donis ĝin al li.

”Dankon. Mi estas malsata.”

Li tuj voris ĝin.

Dume mia patrino serĉis min en la homamaso. Kiam ŝi fine trovis min, ŝi tiris min per la mano kaj ekforlasis la lokon. Tiumomente ni aŭdis laŭtan voĉon de la knabo: ”Hej.” Kiam ni turnis nin, li kriis: ”Mi envias vin!” kaj turninte sin, forkuris.

Estis multaj infanoj, kiuj perdis siajn gepatrojn kaj parencojn en la milito kaj en la aeratakoj. Ili mem ja sukcesis eskapi el la aeratakoj, sed ne povis eskapi el malsato kaj malvarmo.

Eĉ nun, 80 jarojn poste, tiu knabo kaj liaj finaj vortoj:

”Mi envias vin!” klare restas en mia memoro.

Antaŭ kelkaj jaroj, kiam mi promenis laŭlonge de la rivero Hirose, mi rimarkis ion brilantan en la tero elfosita por konstruado.

Mi traserĉis la lokon kaj trovis vitran botelon kun kolo fleksiĝinta pro fajra varmego, nubblankan vitroglobeton kaj saltludŝtonon kun la vizaĝo de norakuro (populara heroo en milittempa mangao).

Tiutempe en ĉi tiu distrikto ekestis fajra maro pro la usona aeratako. Tiuj aĵoj rakontas la fortecon de la fajrego.

La infanoj ludantaj per ĉi tiuj vitroglobeto kaj saltludŝtono verŝajne estis proksimume samjaraĝaj kiel mi tiutempe.

Interne de la botelo restis spuro de likvaĵo vaporiĝinta, do supozeble ies patrino konservis kondimenton en ĝi. Kiel travivis ŝi, ŝiaj infanoj kaj familianoj tiun aeratakon? Ĉu ili pluvivis?

Mi fikse rigardis la saltludŝtonon en miaj manoj dum kelka tempo.

Jen la fino de mia rakonto. Ne, ĝi ankoraŭ ne finiĝis. Kial okazis tiu milito? Kial la loĝantoj de Maebaŝi devis fariĝi viktimoj? Kiel mi vivu plu, hazarde savite? Estante jam 86-jara, mi ankoraŭ provas respondi al tiuj demandoj.

Mi esperas, ke ĉi tiu rakonto instigos vin, geknabojn, lerni pri la aeratako al Maebaŝi kaj daŭre pensi kune kun mi, pri milito, pri vivo, pri la virino, kiu oferis sin por savi min, kaj pri la knabo en la stacidomo Ueno, kiu kriis: ”Mi envias vin!”

La historia fono: Bombad-operacio fare de B29-oj

Bombaviadilo B-29 kaj atombombo estis la plej fortaj novarmiloj en la Dua Mondmilito. Dekomence ambaŭ estis ekspluatitaj por ke Usono venku Germanion, tamen ĉar Germanio jam frue kapitulacis, ambaŭ armiloj direktiĝis al atako al Japanio. Por konstrui bazon pli proksiman por aerataki la propran Japanion, surlandiĝis la usona armeo sur insulon Saipan la 15an de junio 1944. En julio ĝi surlandiĝis ankaŭ sur aliajn du insulojn Guam kaj Tenian, eksterminte japanajn gardantajn trupojn, kaj komencis konstrui bazojn sur tiuj ĉi insuloj. En oktobro, flotoj de B29-oj transmoviĝis de la bazo Chengdu, Ĉinio, al tiuj ĉi bazoj de Mariana, kaj kaptis la propran Japanion en sia pafdistanco. La 1an de novembro, unuafoje flugis unusola B-29 por skoltado de la duoninsulo Izu ĝis la ĉielo de Tokio, kaj ekde la 24a komenciĝis aeratakoj al Japanio en la plena skalo.

Komence B29-oj celis municiajn fabrikojn kaj instalaĵoin, plenumonte precizajn bombadojn de la alteco de 10.000 metroj, sed ili ne efike plenumis sian taskon. Do, post marto 1945 ili enkondukis operacion de nedistinga bombado per brulbomboj de malalta alteco kontraŭ grandaj urboj. Estis Komandanto Curtis LeMay, kiu elpensis kaj efektivigis tiun ĉi operacion. B29-oj en formacio de 300 ĝis 500 aeratakadis grandajn urbojn kiel Tokio kaj Osako unu post alia. Ili venis dumnokte, kiam ne multe efikis japanaj ĉasaviadiloj kaj kontraŭaeraj kanonoj, kaj faris tapiŝadan bombadon sur grandajn urbojn plenajn de lignefaritaj domoj, envolvante kaj mortbruligante multajn nebatalantojn.

En junio, flotoj de B29-oj dividiĝis en grupojn konsistantajn el ĉirkaŭ 100 aviadiloj kaj bombis mez- kaj malgrandajn urbojn tra la tuta lando po 4–5 preskaŭ ĉiun tagon. En aŭgusto la nombro de B29-oj en la bazo Mariana atingis entute 1000, kaj de la bazo Tenian ekflugis B29-oj ŝarĝitaj de atombomboj. Ĝis la tago de la japana malvenko totale 34 790 B29-oj aeratakis Japanion 353 fojojn, ĵetinte ĉirkaŭ 160 000 tunojn da bomboj kaj brulbomboj, kaj forbruligis proksimume 200 urbojn, urbetojn kaj vilaĝojn.

Aeratakitaj urboj en Japanio

Okinavo, Maebaŝi, Hiroŝimo, Koobe, Tokio, Nagasako, Nagoja, Jokohamo, Osako.

Orfoj pro la milito

En 1945, sendistinga bombado al urboj en Japanio komenciĝis, kaj la nombro da infanoj, kiuj perdis siajn gepatrojn, parencojn aŭ aliajn gardantojn, akre pliiĝis. Laŭ la ”Rezultoj de la Tutlanda Orfa Enketo (ĝis la 1-a de februaro 1948),” la tuta nombro da orfoj estis 123 511, el kiuj 28 248 estis militaj orfoj kaj 11 351 estis orfoj, kiuj revenis de kolonia okupado. Tamen, statistiko pri Okinavo ne estis inkluzivita, kaj la pinta nombro da militaj orfoj en Okinavo estis 1 000.

Multaj militaj orfoj travivis per almozulado, helpado ĉe stratbudoj, kolektado kaj refarado de forĵetitaj cigaredoj, vendado de gazetoj, ruboserĉado, ktp. Oni diras, ke multaj el ili faris bagaĝŝteladon, butikŝteladon, rabadon kaj poŝŝteladon. Estis malmulte por helpi militajn orfojn, kaj la socio rigardis ilin kiel krimulojn, kiuj faris ŝtelon kaj ĉantaĝon. Multaj militaj orfoj mortis pro malsato, kaj kelkaj eĉ memmortigis sin.
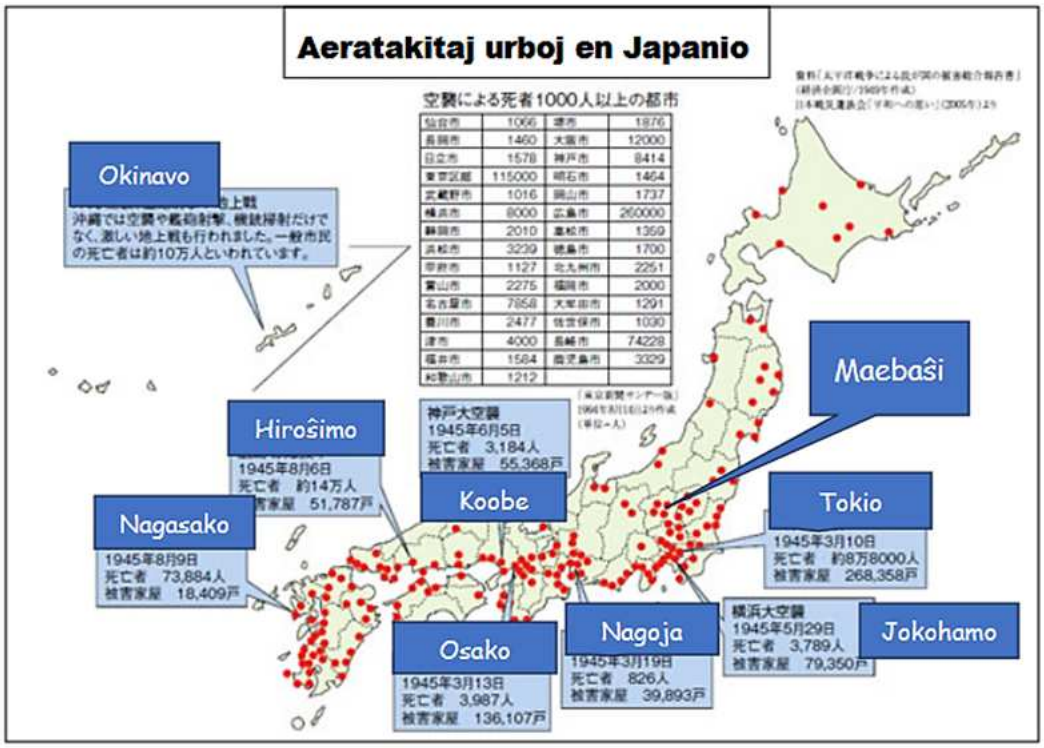
Gunma-Esperanto-Societo
(HORI Jasuo, Maebaŝi, Gunma)